

KNIHOVNA
RANÉ KŘESŤANSKÉ
LITERATURY

centrum
biblických
studií

KNIHOVNA RANÉ KŘESŤANSKÉ LITERATURY

VYDÁVÁ CENTRUM BIBLICKÝCH STUDIÍ
AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY
A UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE

EDIČNÍ RADA:

JAROSLAV BROŽ, Th.D., S.S.L.

Prof. PhDr. RŮŽENA DOSTÁLOVÁ, CSc.

JAN A. DUS, Th.D.

Prof. ThDr. PETR POKORNÝ, DrSc.

Prof. PhDr. PAVEL SPUNAR, CSc.

SVAZEK 4

RUKOPISY Z NAG HAMMÁDÍ 1

VYŠEHRAD PRAHA 2008

RUKOPISY Z NAG HAMMÁDÍ ♦ 1 ♦

KODEX II/2-7

TOMÁŠOVO EVANGELIUM
FILIPOVO EVANGELIUM
PODSTATA ARCHONTŮ
O PŮVODU SVĚTA
VÝKLAD O DUŠI
TOMÁŠOVA KNIHA

USPOŘÁDALI
W. B. OERTER A P. POKORNÝ

VYŠEHRA
2008

Na přebalu:
Vazba kodexu II z Nag Hammádí
kůže
polovina 4. století po Kr.

Na vazbě:
Postava evokující ztvárnění znaku života (*anch*)
motiv z vazby kodexu II z Nag Hammádí

Studies and Translations © Matyáš Havrda, Ph.D., Mgr. Lucie Kopecká,
Univ.-Doz. Dr. phil. habil. Wolf B. Oerter, prof. ThDr. Petr Pokorný, DrSc.,
Mgr. Pavel Ryneš a Mgr. Zuzana Vítková, 2008

Translation © prof. PhDr. Růžena Dostálová, CSc., 2008

Photographs © Miroslav Bárta, 2008

Illustrations © Institute for Antiquity and Christianity, Claremont, California, 2008

ISBN 978-80-7021-875-4

OBSAH

Předmluva	13
-----------------	----

(1) KODEXY Z NAG HAMMÁDÍ

(W. B. Oerter – P. Pokorný)

Úvod	17
Obsah jednotlivých kodexů	17
Gnostické spisy	19
Křesťanské, hermetické a jiné spisy	20
Literární žánry	20
Datování	21
Písařská ruka	22
Jazyk	23
<i>Texty z Nag Hammádí a jejich přínos pro koptskou filologii</i>	24
Historie koptských dialektů ve světle kodexů z Nag Hammádí	25
Význam textů z Nag Hammádí pro biblistiku a religionistiku	29
<i>Synoptické bádání</i>	29
<i>Ježíšovo učení</i>	30
<i>Žánr</i>	30
<i>Význam pro religionistiku</i>	30
<i>Dějiny působení židovské bible</i>	32
<i>Pramen pro dějiny raného křesťanství</i>	33
Autorství, předlohy, okruh uživatelů	33
Historie nálezů	38
Dějiny vydání	40
Vzpomínky P. Pokorného z expedice Nag Hammádí III (1978) (úryvky)	43
<i>Jeskyně</i>	43
<i>Kláštery</i>	43
<i>Loučení</i>	44

(2) KODEX NAG HAMMÁDÍ II A JEHO SPISY

ÚVOD

(*W. B. Oerter*)

Popis	51
Vazba	51
Autorství a písarská ruka	52
Paleografie	53
Datování	54
Jazyk	54
<i>Koptská abeceda</i>	59
<i>Literatura (výběr)</i>	60

TOMÁŠOVO EVANGELIUM (NHC II/2, 32,10–51,28)

(*Úvod, překlad a komentář P. Pokorný*)

Úvod	65
1. <i>Význam</i>	65
2. <i>Doklady a vznik</i>	67
Součást „knihovny“ z Nag Hammadí	67
Starověké zmínky o Tomášovu evangeliu	68
Blízkost gnózi	68
Řecké fragmenty a další citáty a překlady	69
Tomášovské spisy a místo vzniku	70
Etapy vývoje I	70
Vznik Tomášova evangelia	73
Schenkeho hypotéza	73
Okolnosti vzniku – úvaha první	74
Problém	74
Okolnosti vzniku – úvaha druhá	75
Etapy vývoje – úvaha druhá	75
3. <i>Historický a kulturní kontext</i>	76
4. <i>Teologie</i>	78
Duchovní autorita slov moudrosti	78
Asketická praxe a odstup od světa	79
Novozákonní obdoby	80
Další doklady žánru „sbírka výroků“ a žánru „dialogy se Spasitelem“	80

Království Boží jako klíčový pojem Tomášova evangelia	81
Chybí pojem hřích, věřící jako vyvolení	82
5. <i>Metoda výkladu</i>	83
6. <i>Edice a literatura</i>	84
Tomášovo evangelium (překlad a výklad jednotlivých logií)	88

FILIPOVO EVANGELIUM (NHC II/3, 51,29–86,19)

(*Úvod, překlad a komentář L. Kopecká – P. Pokorný*)

Úvod	185
1. <i>Doklady</i>	185
2. <i>Žánr a vztah k ježíšovské tradici</i>	185
3. <i>Valentinské rysy</i>	186
4. <i>Edice a literatura</i>	188
Filipovo evangelium (překlad z koptštiny)	190

PODSTATA ARCHONTŮ (NHC II/4, 86,20–97,23)

(*Úvod, překlad a komentář Z. Vítková – P. Pokorný*)

Úvod	209
1. <i>Název, původ, datování</i>	209
2. <i>Členění spisu</i>	210
3. <i>Vliv Pavlových listů</i>	210
4. <i>Obsah</i>	211
Vyprávění o pýše a pádu prvního archonta (PodArch 86,27–87,11)	211
Zjevení Božího obrazu. Stvoření člověka a příběh o ráji (PodArch 87,11–91,11)	211
Potopa (PodArch 92,3–18)	212
Sabaóth (PodArch 95,13–96,17)	213
Nórea	213
Hmotný svět	214
5. <i>Edice a literatura</i>	214
Podstata archontů (překlad z koptštiny)	216
[Prolog]	216
[Samaelova domýšlivost a pád]	216
[Zjevení Boha a stvoření Adama]	217
[Adam dává jména zvířatům]	218
[Adam v ráji]	218
[Stvoření ženy]	219

[Pronásledování duchovní ženy]	219
[Překročení příkazu]	220
[Vyhnání z ráje]	221
[Kain a Ábel]	221
[Další potomstvo Adama a Evy]	222
[Potopa]	222
[Nórea a archonti]	223
[Zjevení anděla Elelétha]	223
[Podstata archontů]	224
[Sofiino nepovedené dílo]	224
[Samaelova pýcha a pád]	225
[Sabaóth]	226
[O dětech světla]	227
[Eschatologický závěr]	227
[Název spisu]	227

O PŮVODU SVĚTA (NHC II/5, 97,24–127,17)

(Úvod, překlad a komentář Z. Vítková)

Úvod	231
1. <i>Datace, autor, místo vzniku</i>	231
2. <i>Jazyk</i>	232
3. <i>Židovský vliv</i>	232
4. <i>Křesťanský vliv</i>	233
5. <i>Způsob narace</i>	233
6. <i>Místo v kontextu ostatních gnostických textů</i>	234
7. <i>Edice a literatura</i>	235
O původu světa (překlad z koptštiny)	237
[Prolog]	237
[Theogonie]	237
[Antropogonie a rajský příběh]	247
[Alegorický exkurz a shrnutí]	261
[Mezidobí]	262
[Konec]	266
[Závěr]	268

VÝKLAD O DUŠI (NHC II/6, 127,18–137,27)
(Úvod, překlad a komentář P. Ryněš)

Úvod	271
1. <i>Název spisu</i>	271
2. <i>Metoda výkladu</i>	271
3. <i>Žánr</i>	273
4. <i>Obsah</i>	273
5. <i>Mýtus o pádu duše</i>	274
6. <i>Edice a literatura</i>	275
Výklad o duši (překlad z koptštiny)	277
[Prorocství]	278
[Obrácení do nitra a křest]	279
[Ženich]	279
[Sňatek]	280
[Návrat k otci]	280
[Modlitba a pokání]	281
[Název spisu]	283

TOMÁŠOVA KNIHA (NHC II/7, 138,1–145,23)
(Úvod, překlad a komentář M. Havrda)

Úvod	287
1. <i>Postavy</i>	287
2. <i>Obsah</i>	289
3. <i>Edice a literatura</i>	289
Tomášova kniha (překlad z koptštiny)	290

Přehledná tabulka rukopisů z Nag Hammadí a jejich zkratk	300
Seznam zkratk	302
Bibliografie	309
Rejstřík spisů	318
Rejstřík osobních jmen	333
Rejstřík místních názvů	336
Rejstřík vybraných pojmů	337

Předmluva

Příznivé klimatické podmínky Egypta nám dochovaly kromě množství křesťanských spisů, jež se později staly součástí Písma, i texty, které potkal zcela jiný osud – byly vyčleněny jako nekanonické a dál existovaly jako tzv. apokryfy. Zatím nejobsáhlejší svědectví o množství podobných písemných dokumentů nám zprostředkoval nález rukopisů z egyptské lokality Nag Hammádí.

První díl výboru spisů z Nag Hammádí si klade za cíl poukázat na význam těchto textů a už výběrem z druhého kodexu z Nag Hammádí naznačuje, že se jedná o pouhý začátek – v budoucnu by měly následovat ještě další svazky vybraných textů. Českému čtenáři tak bude nabídnut autentický a kritický překlad vycházející přímo z koptského originálu, který zohledňuje nejnovější poznatky mezinárodního výzkumu Nag Hammádí. Kromě toho v úvodních kapitolách prvního svazku představujeme rovněž fyzickou podobu nálezu i jeho jazykový a kulturně historický význam.

Nelehkému úkolu vtisknout sebraným koptským spisům co největší čitelnost a srozumitelnost se kromě spoluvydavatele Petra Pokorného ujali členové Pražského koptologického kroužku: Matyáš Havrda, Lucie Kopecká, Pavel Ryněš a Zuzana Vítková. Tímto by chtěli vydavatelé – i jménem budoucích čtenářů – poděkovat všem za jejich snahu a ochotu. Poděkování patří jak paní Růženě Dostálové za promptní překlad příspěvku W. B. Oertera, tak nakladatelství Vyšehrad a redaktorce Radce Fialové za vydání a svědomitou práci s rukopisem. Miroslav Bárta doplnil publikaci o unikátní fotografie domnělého místa nálezů. V neposlední řadě děkujeme i Institute for Antiquity and Christianity v Claremontu za velkorysé poskytnutí snímků originálních rukopisů. A konečně: vznik a vydání této publikace by nebylo možné bez finančního příspěví Grantové agentury České republiky (projekt č. 401/03/0959 „Výzkum a interpretace textů z Nag Hammádí [I.]“), za což jí patří také náš dík.

V Praze dne 27. března 2008

editoři

(1) KODEXY Z NAG HAMMÁDÍ
W. B. OERTER – P. POKORNÝ

Pohoří Džebel el-Tárif u Hamra Dúmu poblíž Nag Hammádí
místo nálezů rukopisů
(foto M. Bárta)

Úvod

Kodex II z Nag Hammadí a v něm obsažené spisy, jejichž komentovaný překlad tvoří těžiště této knihy, jsou z tolika hledisek spojeny s ostatními kodexy tohoto významného nálezu koptských rukopisů, že jsme považovali za vhodné seznámit čtenáře nejdříve s nálezem spisů v Nag Hammadí jako takovým: s jeho obsahem, datováním, jeho jazykem, s příběhem nálezu a vydání textů. Mnohé z toho, o čem budeme v těchto souvislostech hovořit, platí i pro spisy obsažené ve druhém kodexu, takže nebude zapotřebí znovu vše podrobně probírat a opakovat v úvodech k jednotlivým spisům, ale předpokládat to prostě jako známé.

Ohlas, který kodexy nalezené v Nag Hammadí vyvolaly, byl obrovský. Samotná existence tohoto rukopisného nálezu, pověst, která mu předcházela – původní spisy gnostiků! –, byla výzvou především pro historiky náboženství. Ale zájem o tento nález projevovaly i jiné vědecké disciplíny jako koptologie, egyptologie a klasická filologie, stejně jako novozákonní a starozákonní věda nebo církevní dějiny a dějiny dogmatu. Zároveň bylo možno zaznamenat rostoucí zájem o koptský jazyk i mimo egyptologii, zvláště v kruzích teologů. Postupné zpřístupňování textů z Nag Hammadí se pak následující desetiletí mělo rozhodujícím způsobem podílet i na filologickém zaměření samotné koptologie. Význam tohoto rukopisného nálezu je tedy vskutku mnohostranný. Zdá se, že nyní znovu vzbuzuje zájem v souvislosti s objevením tzv. (gnostického) *Jidášova evangelia*, třetího spisu kodexu Tchacos, protože přinejmenším u dvou spisů tohoto kodexu se podle jejich zpracovatelů prokázalo, že se jedná o verze spisů obsažených v naghammádských kodexech V ([*První*] *zjevení Jakubovo*) a VIII (*Petrův list Filipovi*).¹

V následujícím výkladu se omezíme na význam kodexů pro koptologii a teologii, poněvadž o těchto oblastech máme nejlepší přehled a dovedeme zde odpovídajícím způsobem zhodnotit význam těchto spisů.

Obsah jednotlivých kodexů

Texty z Nag Hammadí jsou zachovány v třinácti kodexech („knihách“), které obsahují celkem 52 spisů.² Jsou to:

¹ Srv. R. Kasser – M. Meyer – G. Wurst (eds.), *The Gospel of Judas*, Washington 2006, a M. Dopš, *Jidášovo evangelium*, Praha 2006; *The Gospel of Judas together with the Letter of Peter to Philip, James, and a Book of Allogenes from Codex Tchacos. Critical Edition*. Coptic text edited by R. Kasser and G. Wurst. Introduction, Translation and Notes by R. Kasser, M. Mayer, G. Wurst and F. Gaudard, Washington, D.C., 2007 (*editio princeps*).

² Kodexy se tradičně označují římskými číslicemi, jednotlivé spisy pak číslicemi arabskými.

- I/1 *Modlitba apoštola Pavla*, /2 *Tajná kniha Jakubova*, /3 *Evangelium pravdy*, /4 *Traktát o vzkříšení*, /5 *Trojdielný traktát*;
- II/1 *Tajná kniha Janova*, /2 *Tomášovo evangelium*, /3 *Filipovo evangelium*, /4 *Podstata archontů*, /5 *O původu světa*, /6 *Výklad o duši*, /7 *Tomášova kniha*;
- III/1 *Tajná kniha Janova*, /2 *Evangelium Egyptanů* (zvané též *Svatá kniha velkého neviditelného ducha*), /3 *Požehnaný Eugnosťos*, /4 *Moudrost Ježíše Krista*, /5 *Rozhovor se Spasitelem*;
- IV/1 *Tajná kniha Janova*, /2 *Evangelium Egyptanů* (zvané též *Svatá kniha velkého neviditelného ducha*);
- V/1 *Požehnaný Eugnosťos*, /2 *Zjevení Pavlovo*, /3 *První zjevení Jakubovo*, /4 *Druhé zjevení Jakubovo*, /5 *Zjevení Adamovo*;
- VI/1 *Skutky Petra a dvanácti apoštolů*, /2 *Hrom: Dokonalá Mysl*, /3 *Authentikos Logos*, /4 *Myšlenka naší veliké moci*, /5 *Platónova Ústava 588a–589b*, /6 *Výklad o osmém a devátém nebi*, /7 *Hermetická modlitba z traktátu Asklépios*, /8 *Asklépios*;
- VII/1 *Parafráze Sémova*, /2 *Druhý traktát velkého Séta*, /3 *Zjevení Petrovo*, /4 *Poučení Silvanova*, /5 *Tři Sétovy stély*;
- VIII/1 *Zóstrianos*, /2 *Petrův list Filipovi*;
- IX/1 *Melchisedek*, /2 *Nórea*, /3 *Svědectví pravdy*;
- X *Marsanés*;
- XI/1 *Výklad poznání*, /2 *Valentinovský výklad*, /3 *Allogenés*, /4 *Hypsifroné*;
- XII/1 *Výroky Sextovy*, /2 *Evangelium pravdy*, /3 [fragmenty];
- XIII/1 *Protennoia ve třech tvarech*, /2 *O původu světa*.

Značný počet 52 traktátů se ovšem sníží, nebudeme-li počítat texty, které jsou v kodexech z Nag Hammádi obsaženy dvakrát nebo i víckrát. Ke spisům, od nichž máme dvě nebo více verzí, patří *Tajná kniha Janova* (3 x), *Evangelium pravdy* (2 x), *O původu světa* (2 x), *Evangelium Egyptanů* (2 x) a *Požehnaný Eugnosťos* (2 x). V kodexech z Nag Hammádi se tedy nachází 46 různých spisů.

Ale ani všechny tyto spisy nejsou v koptštině tradovány teprve tímto nálezem, několik z nich má své paralely i jinde. Patří k nim *Tajná kniha Janova* s kratší paralelní verzí na jednom gnostickém papýru v Berlíně (Papyrus Berolinensis Gnosticus 8502), který byl sice už r. 1896 získán pro Egyptské oddělení berlínského muzea (C. Schmidtem), ale publikován byl až 59 let po svém objevení (W. Tillem³), dále *Moudrost Ježíše Krista* s paralelou na témže papýru a *O původu světa*, jehož fragmentární paralelní verze se zachovala

³ *Die gnostischen Schriften des koptischen Papyrus Berolinensis 8502*, Berlin 1955.

v rukopise Britské knihovny v Londýně (Ms. Or. 4926), a konečně *Poučení Silvanova*, k nimž máme paralely jen k jedné kapitole v londýnském rukopise BP Or. 6003. Jaký byl osud paralel k *Prvnímu zjevení Jakubovu* a k *Petrovu listu Filipovi*, které jsou obsaženy v jednom papyrovém kodexu, o němž se ještě v roce 2001 tvrdilo, že se nalézá na trhu starožitností, není známo. Tím se přinejmenším teoreticky snižuje počet zcela neznámých spisů z Nag Hammádí o další čtyři (nepočítáme-li *První zjevení Jakubovo* a *Petrův list Filipovi*) na 42 dosud neznámých traktátů.

Ke spisům, k nimž máme mimokoptské verze, patří samozřejmě fragment Platónovy *Ústavy 588a–589b*, *Hermetická modlitba* a *Výroky Sextovy*. Tyto spisy se dochovaly v řecké podobě. Latinská verze existuje ke spisu *Asklépios* – ta je překladem řeckého originálu. Budeme-li při naší hře s čísly počítat i s řeckými fragmenty starších verzí *Tomášova evangelia*, které se zachovaly na třech papyrech z Oxyrhynchu a byly publikovány již na přelomu 19. a 20. století (P. Oxy. 1, 654 a 655),⁴ vyjde nám 37 koptsky psaných spisů, jejichž obsah nám zpřístupnil teprve nález z Nag Hammádí. Několik spisů bylo dříve známo už alespoň podle jména, např. *Filipovo evangelium*⁵ nebo *Evangelium pravdy*, o nichž se zmiňují heresiologové („bojovníci proti kacířům“), např. Epifanios ze Salamíny (315–403) nebo Eirénaios z Lyonu (2. stol. po Kr.). Z novoplatónské polemiky byly už před nálezem z Nag Hammádí známy spisy *Zóstrianos* a *Allogenés*. Většina textů byla však až do této doby zcela neznámá.

Gnostické spisy

Texty z Nag Hammádí bývají často označovány jako spisy „koptsko-gnostické“, ale pokud se zaměříme na obsah jednotlivých spisů, pak se nám ukáže diferencovanější a právě s ohledem na *gnostica* velmi pestrý obraz. Získáme tak poměrně početnou uzavřenou skupinu jednoznačně gnostických textů, z nichž některé mají zjevně křesťansko-gnostické rysy – a to zčásti původní, zčásti získané teprve sekundárním křesťanským přepracováním –, jiné se vyznačují mimokřesťansko-gnostickými znaky a lze je přiřadit k určitým gnostickým směrům („školám“), např. k valentiniánismu (nazvanému podle Valentína, 2. stol. po Kr.) nebo k setovské gnózi (směru nazvanému podle adamity Seta). Jako zástupce jednoznačně valentinských představ bychom z kodexu II mohli uvést *Filipovo evangelium*, setovskou gnózi by zde z téhož kodexu představovala *Podstata archontů*.

⁴ K tomu viz níže kap. „Tomášovo evangelium“, str. 65–182.

⁵ Srv. níže kap. „Filipovo evangelium“, str. 185–205.

Zvláštní zabarvení propůjčují této skupině textů všechny křesťansko-gnostické spisy, v nichž se horlivě polemizuje proti křesťanskému učení (*Druhý traktát velkého Séta, Zjevení Petrovo, Traktát o vzkříšení, Evangelium pravdy*). Jiné texty se naproti tomu zařazení ke gnostickým směrům vyhýbají.

Křesťanské, hermetické a jiné spisy

V souboru textů z Nag Hammádí se nesetkáváme jen s gnostickými spisy, jsou zde i spisy jasně křesťanské, i když odlišného ražení (např. *Skutky Petra a dvanácti apoštolů, Authentikos Logos, Poučení Silvanova*), nebo hermetické texty, z nichž tři jsou zachovány v VI. kodexu (*Výklad o osmém a devátém nebi, Hermetická modlitba z traktátu Asklépios, Asklépios*). Spis *O osmém a devátém nebi* se zde objevuje poprvé, zatímco ostatní dva texty nebo alespoň části z nich, jak jsme již viděli, jsou známy z latinského nebo řeckého překladu (*Corpus Hermeticum*, 2./3. stol. po Kr.).

Při povaze gnostických spisů nás nepřekvapuje, že se mezi spisy z Nag Hammádí nacházejí i texty, které lze zařadit k mudrosloví (vynikajícím příkladem anticko-křesťanských mudroslovných výroků mezi spisy z Nag Hammádí jsou *Výroky Sextovy*). Překvapivý pro nás může být nález koptské verze Platónovy *Ústavy (588a–589b)*, ostatně jde o verzi, v níž podle názoru znalců Platóna lze jen s krajními obtížemi poznat řecký originál.

Literární žánry

Při takovém množství spisů se přirozeně nabízí otázka literárních žánrů, které se v textech z Nag Hammádí vyskytují. Tak lze ze spisů z Nag Hammádí vyčlenit modlitbu, dopis, dialog, sbírku výroků, mudrosloví, homilii, pojednání, výstup na nebesa, zjevení, abychom uvedli jen ty nejdůležitější. Velké množství zde uvedených a charakterizovaných textů lze přiřadit k apokryfnímu písemnictví, které se tehdy v nejširších křesťanských i gnostických kruzích těšilo velké oblibě. Máme přitom na mysli různá evangelia ..., epištoly ... a apokalypsy – vesměs označení, která nacházíme i ve spisech z Nag Hammádí samotných. Přitom je nápadné, jak suverénně se tu zachází s označením žánrů, které jsou zřejmě vypůjčeny z Nového zákona, aniž přitom odpovídají původnímu způsobu užití.

TOMÁŠOVA KNIHA

(NHC II/7, 138,1-145,23)

ÚVOD, PŘEKLAD A KOMENTÁŘ

M. HAVRDA)

Subscriptio Tomášovy knihy
strana 145 kodexu II z Nag Hammadí

Úvod

Tomášova kniha patří k dokumentům tzv. tomášovské tradice syrského křesťanství, jejíž různé časové a žánrové vrstvy představuje na jedné straně *Tomášovo evangelium* a na straně druhé *Tomášovy skutky*. S těmito texty ji spojuje nejen postava Judy Tomáše, ale i etický rámec a – zvláště v případě *Tomášova evangelia* – dílčí motivické paralely.¹ Podobně jako *Tomášovo evangelium* je text stylizován jako záznam „tajných výroků“, které sděluje Spasitel Judovi Tomášovi v době mezi svým vzkříšením a nanebevzetím. Nejde však o sbírku logií. Kontinuitu textu zajišťuje žánr tzv. *erótopokriseis* („otázky a odpovědi“), který je v apokryfní a zvláště hermetické literatuře 2. až 3. století častěji využíván jako rámec zjevovatelské řeči.² V *Tomášově knize* je tato řeč zasazena do situace rozhovoru, který je zaznamenán svědkem a formou dopisu předán komunitě „vyvolených“.

1. Postavy

Postava Judy Tomáše je poněkud záhadná. Podle evangelií je Juda jeden z Dvanácti, patrně totožný s Tadeášem,³ bratr Jakuba⁴ a Ježíše.⁵ Syrská tradice jej ztotožnila s apoštolem Tomášem,⁶ snad na základě toho, že jméno „Tomáš“ znamená „dvojče“ (řec. *didymos*).⁷ Není ovšem vyloučený ani opačný výklad, podle něhož došlo k rozlišení obou postav sekundárně.⁸ V této souvislosti je zajímavé, že Tadeáš (Addai) byl podle *Pověsti o Abgarovi* apoštolem města Edessy, kde měla své ohnisko právě tomášovská tradice.⁹

Svědkem rozhovoru Judy Tomáše se Spasitelem je jistý Mathaias. Nový zákon zná dva apoštoly podobného jména, Matouše (Μαθθαῖος) a Matěje

¹ Viz níže poznámky k překladu.

² Přísně vzato se tedy nejedná o dialog. Srv. TmK 142,8n: „Tobě, Pane, přísluší, abys mluvil, a mně, abych tě poslouchal.“ K charakteristice žánru srv. např. H. Dörrie – H. Dörries, „Erotopokriseis“, in: *RAC* 6, str. 342–370, zejm. 346n (A.II).

³ Srv. L 6,16; Sk 1,13, a proti tomu Mt 10,3; Mk 3,18.

⁴ Ju 1.

⁵ Mt 13,55; Mk 6,3.

⁶ O něm srv. Mt 10,3; Mk 3,18; L 6,15; Sk 1,13.

⁷ K tomu srv. P. Pokorný, *NZA I*, str. 88. K významu jména Tomáš srv. J 11,16; 20,24; 21,2.

⁸ Srv. H. Koester, *HThR* 58 (1965) 296nn, který upozorňuje na to, že „dvojče“ je v dobovém židovském prostředí jméno mimořádně nezvyklé, a snad se tedy původně opravdu jedná o přízvisko Ježíšova bratra.

⁹ Srv. R. Dostálová, *NZA I*, str. 385–391; J. A. Dus, *NZA II*, str. 344–347; srv. k tomu R. Kuntzmann, *Le livre de Thomas*, 1986, str. 50.

(Μαθηταίς). Není jasné, o kterou postavu se zde jedná. Matěj je apoštol, který ve sboru Dvanácti vystřídal Jidáše;¹⁰ Kléméns Alexandrijský cituje několik zlomků ze spisu, který mu byl připisován (tzv. *Tradice*). Podle Hippolyta se na jeho „tajné výroky, které si v soukromé výuce vyslechl od Spasitele“, odvolával alexandrijský hereziarcha první poloviny 2. století Basileidés.¹¹ Naproti tomu např. ve spisu *Pistis Sofia* je vedle Filipa a Tomáše právě Matouš (kopt. ⲙⲁⲑⲉⲃⲁⲓⲟϥ) příjemcem zvláštního zjevení.¹²

Další postavou spisu je odesílatel označený v *subscriptio* jako „zápasník“ (*athlétés*), podle něhož bývá text ve starší literatuře uváděn pod názvem „Kniha Tomáše atleta“. Jak ale upozornil H.-M. Schenke, *subscriptio* sice obsahuje název knihy („Kniha Tomáše“) i přepis odesílatele („Zápasník píše dokonalým“), ze spojení těchto syntakticky samostatných vět však ještě neplyne, že by odesílatel byl s postavou knihy totožný.¹³ Jako pravděpodobnější se jeví domněnka, že je jako *athlétés* označen údajný autor „zápisu“ Mathaias, definitivně však tuto otázku zřejmě není možné rozhodnout.¹⁴

¹⁰ Sk 1,23–26.

¹¹ Hipp. refut. VII,20,1. K Matějovým tradicím srv. J. Plátová, „Matějovy tradice“, in: H. Krmíčková – A. Pumprová – D. Růžičková – L. Švanda (vyd.), *Querite primum regnum Dei*, Brno 2006, str. 69–80.

¹² Psf 42–43; srv. také RoSp – NHC III/5, 83 (NZA I, str. 170nn).

¹³ Srv. H.-M. Schenke, in: *Nag Hammadi Deutsch* 1, str. 282. Z textu samého není zřejmé, proč by Juda Tomáš měl být chápán jako odesílatel (v prologu je jako autor spisu uváděn Mathaias). Jakou cenu by bylo třeba za tento výklad zaplatit, ukazuje hypotéza J. Turnera, podle níž text vznikl spojením dvou disparátních tradic, které nebyly ani v konečné redakci dostatečně zharmonizovány. Srv. J. D. Turner, „A New Link in the Syrian Judas Thomas Tradition“, in: M. Krause, *Essays on the Nag Hammadi Texts*, 1972, str. 109–119.

¹⁴ Už pro Filóna Alexandrijského je zápasník (ἀθλητής) symbolem muže, který ovládá iracionální pohyby své duše a usiluje o ctnost. Filón takto mluví např. o Jákobovi (*De sobrietate* 65; *De somniis* I,126) či o Abrahamovi (*De migratione Abrahami* 27; *De Abrahamo* 256). Původně snad metaforu v tomto smyslu používali někteří stoikové (podle Sudy byl takto nazýván filosof Poseidónios z Apameje). V raně křesťanské literatuře je zápasník obrazem ochoty ovládat se a snášet protivenství pro dobrou věc (srv. 1Clem 5,1; Ign Pol I,3; „dokonalý zápasník“; tamt. 2,3; „Boží zápasník“), typicky se výraz objevuje v souvislosti s mučednictvím (srv. Lampe, *Patristic Greek Lexicon*, s. v.), v tomto významu už ve 4Mak 6,10 o Eleazarovi. Kléméns Alexandrijský užívá metaforu zápasníka na pozadí Ef 6,12 a zdůrazňuje, že v zápasu o křesťanskou dokonalost nejde o boj proti „krvi a tělu“, ale proti „duchovním silám“, archetypům vášní, které skrze tělo působí (strom. II,110,3; VII,20,3nn; srv. též protr. 96,3; eclog. 28,2). Zde můžeme rozeznat polemickou notu proti enkratickému znehodnocení tělesnosti, jak se objevuje i v našem traktátu. Ve *Skutcích Tomášových* 39 a 50 (srv. NZA II, str. 382 a 387) je jako *athlétés* označen Kristus.

2. Obsah

Obsahově vzato je *Tomášova kniha* výzvou k etickému zdokonalení (*parainesis*), které je v duchu běžných dobových představ ovlivněných řeckou filosofickou etikou chápáno v rámci protikladu mezi tělesnou žádostivostí unášenou zdánlivými a pomíjivými dobry na jedné straně, a moudrostí, která se obrací k nehynoucí pravdě, na straně druhé. Žádostivostí a moudrostí jako krajním možným lidského života odpovídá protiklad zvířecosti a dokonalého lidství, nevědomosti a poznání, spoutanosti a svobody. Vypjatý odpor vůči sexualitě a důraz na souvislost mezi sexualitou a smrtelností však naznačují, že jsou zde prvky „filosofické“ etiky modifikovány enkratickým nárokem sexuální zdrženlivosti.¹⁵ Specificky křesťanské jsou kromě samotného situačního rámce některé christologické výpovědi (Ježíš je „poznání pravdy“, „světlo ve světě“).

3. Edice a literatura

FAKSIMILE

The Facsimile Edition of the Nag Hammadi Codices. Published under the Auspices of the Department of Antiquities of the Arab Republic of Egypt in conjunction with the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. *Codex II*, Leiden 1974, pl. 150–157 (str. 138–145).

EDICE A PŘEKLADY

R. Kuntzmann, *Le livre de Thomas (NH II,7)*, Québec 1986 (edice, francouzský překlad a podrobný komentář).

H.-M. Schenke, „Das Buch des Thomas (NHC II,7)“, in: *Nag Hammadi Deutsch* 1, 2001, str. 279–291 (německý překlad).

J. D. Turner, „The Book of Thomas the Contender Writing to the Perfect“, in: *Nag Hammadi Codex II*, sv. 2, 1989, str. 173–205 (edice, anglický překlad).

VÝBĚŘ Z LITERATURY

H. Koester, „ΓΝΩΜΑΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ. The Origin and Nature of Diversification in the History of Christianity“, *HThR* 58 (1965) 279–318; R. Kuntzmann, „La conception gnostique du salut dans le ‚Livre de Thomas‘ (NH II, 7)“, *MSR* 55/2 (1998) 33–48; P.-H. Poirier, „Évangile de Thomas, Actes de Thomas, Livre de Thomas: une tradition et ses transformations“, *Apocrypha* 7 (1996) 9–26; J. D. Turner, „A New Link in the Syrian Judas Thomas Tradition“, in: M. Krause (ed.), *Essays on the Nag Hammadi Texts*. In Honour of Alexander Böhlig, (NHS 3), Leiden 1972, str. 109–119.

¹⁵ K enkratismu srv. P. Brown, *Tělo a společnost*, Brno 2000, str. 73–86.

Tomášova kniha (překlad z koptštiny)

(138) Tajné výroky, které pověděl Spasitel Judovi Tomášovi a které jsem já, Mathaias, zapsal, když jsem s nimi kráčel a poslouchal jejich rozhovor.¹⁶

Spasitel řekl: Bratře Tomáši, ⁵ jelikož máš čas na světě, poslouchej mne a já ti odhalím to, o čem jsi přemýšlel ve svém srdci.¹⁷

Bylo řečeno, že jsi můj druh a pravý přítel,¹⁸ a proto zkoumej a pochop, ¹⁰ kdo jsi a jak jsi¹⁹ a jakým způsobem budeš.²⁰ Bude se o tobě říkat, že jsi můj bratr, a proto není vhodné, abys neznal sebe sama.²¹ Víím, že to chápeš, neboť už jsi pochopil, že jsem poznání pravdy.²² Kráčíš se mnou, ¹⁵ a proto

¹⁶ Srv. prolog TmEv: „Toto jsou tajné výroky, které pověděl živý Ježíš a které zapsal Didymos Juda Tomáš“; k „tajným výroky“ srv. též SkTm 39 (o Tomášovi): „Dvojče Kristovo, apoštolé Nejvyššího, spoluzasvěcený ve skrytém Kristově slově, ty, který nasloucháš jeho skrytým výroky...“ (NZA II, str. 381). K motivu „kráčení“ srv. níže, pozn. 23.

¹⁷ Čas na světě je příležitost k poznání pravdy: srv. TmEv, log. 59: „Dávejte pozor na živého, dokud žijete“; srv. také log. 5, 77 a 113, zde str. 96n, 159n a 180. Zjevení odhaluje to, o čem člověk „přemýšlí ve svém srdci“: snad paralela justinovského protikladu mezi vrozeným podílem na setbě Slova a účastí na Slově samém (lust. apol. II,13,3–6). Srv. FpEv 55,19–22, zde str. 191, a FpEv 84, zde str. 204n.

¹⁸ Nebo: „přítel pravdy“.

¹⁹ Snad ve smyslu: „jak jsi se stal tím, čím jsi“. Srv. RoSp – NHC III/5, 134,19–22: „Kdo nebude vědět, jak přišel, nebude vědět, jak půjde dál...“ (NZA I, str. 172). Možná jde ale o rozpor mezi nárokem plynoucím z toho, *kdo* Juda je (bratr Spasitele), a faktickým stavem *jak* je (v nevědomosti o sobě samém).

²⁰ Uvažování o budoucnosti může vést k novému pochopení počátku: srv. TmEv, log. 18, zde str. 113.

²¹ Nárok sebepoznání je topos dobové náboženské literatury s hlubokými kořeny v řecké tradici. Podle Plútarcha se jedná o výzvu k poznání vlastní pomíjivosti a nevědomosti, která zakládá úctu k tomu, co je skutečné a trvá (srv. *De E* 392A–393B; 394C, česky: Plútarchos, *O delfském E*, Praha 1995, str. 52–56 a 61). Zcela v platónském duchu rozvíjí motiv sebepoznání Cl. Al. paed. 3,1,1: „Zdá se, že vůbec největším poznáním je poznat sebe sama, protože kdo pozná sebe, pozná Boha, a kdo pozná Boha, připodobní se mu.“ Podle našeho textu Juda poznal, že pravda spočívá ve Spasiteli („kráčí s ním“, viz níže pozn. 23), ale přesto zůstává nevědomý a nezná sebe sama, což je pro Ježíšova bratra „nehodné“. Výzva k sebepoznání je tedy zřejmě výzvou k tomu, aby si hlouběji uvědomil, v jakém smyslu je „bratrem“ svého Pána. Srv. k tomu Žd 2,11: „A on, který posvěcuje, i ti, kdo jsou posvěcováni, jsou z téhož Otce. Proto se [Ježíš] nestydí nazývat je svými bratry,“ a TmEv, log. 3: „Království je ve vás a mimo vás. Když poznáte sebe, budete poznání a uvědomíte si, že jste dětmi živého Boha.“

²² Srv. formulaci valentinovců u Cl. Al. exc. Theod. 7,1, podle níž Syn je poznání Otce (srv. tamt. 31,3), a vlastní pojetí Klémentovo, podle něhož poznání je způsobem bytí pravého gnostika (strom. IV,40,1: „gnostik ... už nemá vědění a nevlastní poznání, ale je věděním a poznáním“).

²³ Toto „nevědomé poznání“ poněkud připomíná motiv „znalé víry“ (γνωστή πίστις), která je základem „věřícího poznání“ (πιστή γνωσις) u Klémenta Alexandrijského (srv. strom. II,16,2; V,5,2; V,26,1.4; VII,55,5–6). K výrazu „kráčíš se mnou“ srv. J 12,35 („dokud máte světlo, kráčejte“); FpEv 59,6–9 („chodily stále s Pánem“).

už jsi poznal, třebaže jsi nevědomý.²³ A bude se o tobě říkat, že jsi ten, který zná sebe sama. Neboť ten, kdo nezná sebe, nezná nic, ale ten, kdo zná sebe sama, už dosáhl poznání hlubiny všeho.²⁴

A proto jsi ty, můj bratře Tomáši, spatřil, co je ²⁰ lidem skryté, to jest to, nač narážejí, aniž by to poznávali.²⁵

Tomáš řekl Pánovi: Proto tě prosím, abys mi před svým nanebevzetím odpověděl, nač se ptám.²⁶ Pokud od tebe uslyším o tom, co je ²⁵ skryté, pak o tom budu moci mluvit. Je zjevné, jak těžké je konat před lidmi pravdu.²⁷

Spasitel odpověděl takto: Jestliže to, co je vám zjevné, je před vámi skryté, jak můžete slyšet ³⁰ to, co zjevné není?²⁸ Jestliže je pro vás těžké konat skutky pravdy, které jsou ve světě zjevné, jak pak budete konat ty, které náleží výsostné vznešenosti a plnosti a které zjevné nejsou?²⁹ Jak budete moci být nazváni dělníky?³⁰ ³⁵ Jste dosud žáci: nepřijali jste vznešenost dokonalosti.

Tomáš odpověděl Spasiteli takto: Pověz nám o těch věcech, o nichž jsi říkal, že nejsou zjevné, ale jsou nám skryté.

Spasitel pravil: Všechna těla [⁴⁰ ...] ale (I39) zjevné ve vlastním kořeni a živí je jejich plody.³¹ Tato viditelná těla se však krmí ze stvořených věcí,

²⁴ K sebepoznání jako podmínce, bez níž nelze poznat nic, srv. TmEv, log. 67, zde str. 154. K „poznání hlubiny všeho“ srv. Ef 3,18; 1K 2,10.15.

²⁵ Srv. TmEv, log. 113: „... království Otce je rozšířeno po celé zemi, ale lidé je nevidí.“ Možná ozvuk Hérakleitova zlomku B 17 (u Cl. Al. strom. II,8,1): „Nevšímá si toho většina těch, kteří se s tím setkávají, a nepoznává to, ač se tomu učila, nýbrž má jen zdání“ (přel. K. Svoboda); srv. též zl. B 72. Ke skrytosti pravdy srv. dále TmEv, log. 5 a 17, zde str. 96n a 112, a např. Cl. Al. strom. I,13,3; V,49,2.

²⁶ Rozhovor se odehrává v době mezi vzkříšením a nanebevzetím (srv. Sk 1,3). Srv. TmEv, log. 92, zde str. 169.

²⁷ „Konat pravdu“: původně snad řecké ἀσκεῖν ἀληθείαν (srv. H. G. Lidell – R. Scott, *Greek-English Lexicon with a Revised Supplement*, Oxford 1996, s. v. ἀσκέω, II,2), což vlastně znamená „mluvit pravdu“, následující věta však navazuje na doslovný význam frazému.

²⁸ Srv. J 3,12: „Jestliže nevěříte, když jsem k vám mluvil o pozemských věcech, jak uvěříte, když budu mluvit o nebeských?“ K dialektice skrytosti a zjevnosti srv. TmEv, log. 83, zde str. 164n; FpEv 56,3nn; 64,12nn; 82,26nn; 84,14nn; 86,4n, zde str. 192, 195 a 204n.

²⁹ „Vznešenost“, dosl. „velikost“ (μεγέθειος) je označení božství: srv. např. EvPrav – NHC I/3, 42,14; ke „skutkům plnosti“ srv. FpEv 84,11–14: „Poznáme-li pravdu, nalezneme plody pravdy v sobě. Přidružíme-li se k ní, přinese nám naši plnost.“

³⁰ Dělník: εργατικός. Srv. Mt 9,37 (L 10,2): „Žeň je veliká, dělníků málo.“

³¹ V této porušené pasáži zůstává několik větných fragmentů, které však bez znalosti kontextu nelze spolehlivě přeložit. Patrně se jedná o protiklad mezi viditelnou a neviditelnou složkou člověka, tj. proměnlivým tělem a duší (srv. Platón, *Faidón* 79–80). K nebeskému „kořeni“ duše srv. Platón, *Tímaios* 90a.

kteřé jsou jim podobné. Proto se těla mění. A to, co se mění, pomíjí⁵ a hyne a nemá naději na další život, protože toto tělo je zvířecí. Stejně jako pomíjí tělo zvířat, pomíjejí i tato stvořená těla.³² Cožpak nepocházejí z pohlavního spojení, tak jako těla zvířat? Jestliže [toto tělo]¹⁰ rovněž pochází z pohlavního spojení, jak by mohlo zplodit něco lepšího než zvířata?³³ A tak dokud nedospějete, jste děti.³⁴

Tomáš odpověděl: Proto ti, Pane, říkám: ti, kdo hovoří o tom, co je nezjevné a co lze obtížně¹⁵ vyložit, jsou podobní střelcům, kteří na terč svých šípů střílejí ve tmě. Střílejí své šípy jako jiní, tj. střílejí na cíl, ten však není zjevný. Ale jakmile vyjde světlo a zakryje tmou, pak se dílo každého z nich²⁰ odhalí.³⁵ A ty, naše světlo, osvěćuješ, Pane.³⁶

Ježíš odpověděl: Světlo je ve světle.³⁷

A Tomáš řekl: Pane, proč zjevné světlo, které svítí lidem, vychází a zapadá?

²⁵ Spasitel odpověděl: Zjevné světlo, požehnaný Tomáši, vám nesvítí proto, abyste zůstali na tomto místě, ale abyste z něho odešli. A až všichni vyvolení opustí zvířecí, světlo se³⁰ stáhne ke své podstatě a jeho podstata ho k sobě přijme jako dobrého služebníka.³⁸

K tomu Spasitel dodal: Jak nevýslovná je láska světla! Jak trpký je oheň, který žhne v lidských tělech, v³⁵ morku kostí, rozněćuje v nich noc a den, spaluje jejich údy a opíjí jejich mysl.³⁹ Jejich duše pak blouzní⁴⁰ [...] v mu-

³² Srv. Ž 49,13.21.

³³ Srv. FpEv 71,22–26, zde str. 199.

³⁴ Srv. Platón, *Faidón* 77e: „Snad je vskutku v nás jakési dítě, které se takových věcí bojí. To dítě se tedy pokoušej přemlouvat, aby se nebálo smrti jako bubáka.“

³⁵ Srv. FpEv 64,5–9, zde str. 195. Srv. také J 3,19nn; 7,4.

³⁶ Srv. J 1,9; 8,12 a zejm. 12,46; TmEv, log. 77 a 83, zde str. 159n a 164n.

³⁷ Syn-světlo je obrazem světla: srv. TmEv, log. 24, 50 a 77, zde str. 119n, 139 a 159n, a zejm. log. 83, zde str. 164n.

³⁸ Srv. TrVzk – NHC I/4, 45,23–46,1, kde je Slunce metaforou spásného působení Božího Syna. Ti, kdo jej v tomto světě „oblékli“, jsou jako jeho paprsky, které září až do soumraku, tj. do konce tohoto života, aby je pak jako slunce své paprsky přitáhl do nebe. Podobně Cl. Al. protr. 84,2. Podstata: οὐσία.

³⁹ Protiklad světla a ohně je pro dikci našeho traktátu charakteristický; odpovídá protikladu lásky (ἀγάπη) a žádostivosti (ἐπιθυμία). Srv. rozlišení dvou druhů ohně v FpEv 67,2–9, zde str. 197. „Trpkost“ ohně je odvrácenou stranou jeho „sladkosti“ (srv. TmK 140,23n a 141,30), jde tedy o analogii tradičního protikladu bolesti a slasti. K „trpkosti“ v rámci enkratického výkladu plodů stromu poznání srv. SkTm 44 (NZA II, str. 384) a EvEv, zl. IV (NZA I, str. 226): „Jez každou bylinu, jen ne takovou, v níž je trpkost.“ K opilosti srv. TmEv, log. 28, zde str. 122n: „našel jsem je všechny opilé“ a např. Cl. Al. protr. 96,1; 101,1.

žích i ženách ve dne i v noci, pohybuje jimi [...] skrytě a zjevně. Muži se hýbou (?) [...] a ženy [...].⁴¹ <Proto je> (140) řečeno: Každý, kdo hledá pravdu u pravé moudrosti, vytvoří si křídla k letu a unikne před žádostivostí, která spaluje lidského ducha. Vytvoří si křídla a unikne ₅ přede všemi zjevnými duchy.⁴²

Tomáš odpověděl: Pane, právě na to jsem se tě ptal, protože jsem poznal, že jsi nám prospěšný tak, jak říkáš.

A Spasitel opět pravil: Proto je nutné, ₁₀ abychom s vámi mluvili.⁴³ Toto učení je pro dokonalé a pokud chcete být dokonalí, budete se jím řídit. Pokud ne, je vaše jméno nevědomci. Není možné, aby rozumný člověk pobýval s hlupákem. Rozumný člověk je plný vši moudrosti, ₁₅ zatímco pro hlupáka je dobré a zlé jedno a totéž. Mudrc bude žít z pravdy a bude jako strom rostoucí u tekoucí vody.⁴⁴ Někteří mají sice křídla, ale ženou se ke zjevným věcem, které ₂₀ jsou daleko od pravdy. Oheň, který je vede, jim dá iluzi pravdy, osvítlí je pomíjivou krásou, spoutá je temnou sladkostí,⁴⁵ uchvátí je voňavou rozkoší, ₂₅ oslepí je nenasytnou žádostí, bude spalovat jejich duše, bude jako kolík zaražený do jejich srdce,⁴⁶ který nikdy nebudou moci vytáhnout. Jako uzda na jejich ústech je táhne, kam ₃₀ sám chce.⁴⁷ Svázal je

⁴⁰ Sporné místo.

⁴¹ Porušená pasáž zřejmě popisuje nějaký druh jednání podněcovaného sexuální žádostivosti (srv. Ř 1,26n).

⁴² Srv. Platónovu okřídlenou metaforu erotických perutí (Platón, *Faidros* 246b nn), užívanou také v rané křesťánské literatuře (Cl. Al. protr. 106,3; strom. I,4,3; IV,172,2; V,14,2; 83,1). K úniku před duchy srv. Cl. Al. protr. 63,5: „Z toho všeho se zdá, že člověku, který se chce přiblížit k branám spásy, zbývá jen jedině útočiště: božská moudrost. Ta se podobá chrámovému asyly: žádný démon už odtud nikdy nemůže odvést člověka, který usiluje o spásu.“

⁴³ K Ježíšově „mykání“ srv. J 3,11.

⁴⁴ Srv. Ž 1,3; Jr 17,8. „Žít z pravdy“, dosl. „živen pravdou“: srv. Platón, *Faidros* 248b: „A příčinou onoho velkého usilování uvidět, kde je rovina pravdy, je to, že z tamější louky pochází pastva příhodná pro nejlepší složku duše a tím že se žije ústroj peruti, kterou je duše nadnášena.“ V christologickém kontextu se metafora opírá o výklad Ježíše jako „stromu života“ či „nebeského chleba“; srv. např. FpEv 55,6–14; 73,19–27, zde str. 191 a 200; 1Clem 36,2; Cl. Al. strom. V,66,3–5; 72,3.

⁴⁵ „Spoutá“: učiní z nich zajatce; srv. níže TmK 143,22. Jako „zajetí“ (řec. ἀχμαλωσία) je běžně popisován stav duše ovládané vášněmi nebo démony (srv. např. Cl. Al. paed. I,65,3; Hipp. refut. I,24,6; VDu 134,7–15, zde str. 280n). Srv. též FpEv 83,26n, zde str. 204.

⁴⁶ Srv. Platón, *Faidón* 82e–83e.

⁴⁷ Srv. Cl. Al. strom. II,111,3–4: „Mocností, o nichž mluvíme, podstrkují duším, které jsou tomu přístupné, krásu, slávu, cizoložství, rozkoš a podobné svůdné představy (φαντασίαι), jako kdyz honáci mávají před dobyt看em olistěnou větví. Obelstí tak lidi, kteří nedovedou rozpoznat pravou rozkoš od falešné a pomíjivou krásu od krásy svaté, odvedou si je jako své otroky.“ (přel. V. Černušková)

svými pouty, spoutal všechny jejich údy trpkými okovy žádosti⁴⁸ po tom, co je zjevné, co pomine, co se změní, co má nestálou přitažlivost.⁴⁹ Vždy se nechali stáhnout ³⁵ dolů, vždy se nechali zabít, přitáhnout ke všemu nečistému dobytku.⁵⁰

Tomáš odpověděl: Je zjevné a bylo řečeno [...] ti, kteří neznají [...] ⁴⁰ duše.

Spasitel na to řekl: [...] moudrý člověk, který hledal [...] když ji našel, spočinul (141) v ní navěky a nebojí se nikoho, kdo by ho chtěl znepokojit.⁵¹

Tomáš odpověděl: Je pro nás dobré, Pane, abychom spočinuli mezi těmi, kteří k nám patří?⁵²

Spasitel řekl: Ano, je to správné ⁵ a pro vás dobré, neboť vše, co je na lidech zjevné, se rozpadne. Nádobu jejich těla se totiž rozpadne.⁵³ Až se rozptýlí, bude ve zjevném, v tom, co je viditelné. Viditelný oheň je pak bude trýznit ¹⁰ kvůli lásce a víře, kterou dříve měli. Znovu budou spojeni se zjevným. A ti, kdo vidí, co zjevné není, bez prvotní lásky, zahynou v životních starostech a spálí je oheň. Jenom chvíli, ¹⁵ a to, co je zjevné, se rozpadne.

⁴⁸ Srv. např. Cl. Al. protr. 3,2 („trpké otroctví pod krutovládou démonů“); srv. též FpEv 54,24, zde str. 191.

⁴⁹ Čtení nejisté.

⁵⁰ Srv. Sókratův výklad v Platónově *Faidónu* 81c–e: nečisté duše jsou po smrti „stahovány nazpět do viditelného místa“, kde jsou pak svou žádostivostí „upoutány do tvorů takových vlastností, jakým hověly ve svém životě“. Srv. enkratické pojetí dochované u Cl. Al. strom. III,102,3: „Člověk se připodobnil zvířatům, když začal mít pohlavní styk.“

⁵¹ Předmětem „hledání“ je zřejmě „pravda“: srv. výše TmK 140,1.17.21. „Kdo hledá, najde“ je oběžný motiv řecké literatury (srv. Cl. Al. strom. V,11,1–3, který cituje mj. Sofoklea, 110n. Srv. také strom. IV,5,2, kde je výrok připisán delfské věštárně). Ke křesťanskému užití srv. Mt 7,7; Lk 11,9 a TmEv, log. 2, 92 a 94, zde str. 91n a 169n. Výklad „nalezení“ jako „spočinutí“ se objevuje např. v EvHebr, zl. 16 („Kdo hledá, neustane, dokud nenalezne. Až nalezne, užasne, užaslý se stane králem, jako král spočine“); TmEv, log. 90, zde str. 168. Ke „spočinutí“ (ἀναπαύσις) srv. dále TmEv, log. 50, zde str. 139; k antickému a raně křesťanskému užití obecně srv. přehled C. Schneidera, „Anapausis“, in: *RAC*, 1, 414–418. K odolnosti vůči „znepokojení“ srv. Cl. Al. strom. IV,55,4: „Jste sice ještě v těle, ale jako dávní spravedliví sklízíte plod nevášnivosti (ἀπαθεία) a neochvějnosti (ἀταραξία) duše.“

⁵² Tj. zřejmě mezi těmi, které Bůh uznal za „vlastní“ (srv. podobný motiv u Cl. Al. protr. 82,4–7). Jedná se o svého druhu „duchovní společenství“ (srv. Cl. Al. strom. II,29,3, o valentinovcích).

⁵³ K obrazu těla jako nádoby srv. 2K 4,7; Barn 21,8; FpEv 63,5–11, zde str. 195.

Pak z nich budou beztvaré přízraky a navěky se budou mezi hroby, na mrtvolách, trápit se svou zkaženou duší.⁵⁴

Tomáš odpověděl: Co máme ²⁰ říci tváří v tvář těmto věcem? Co říci slepým lidem? Jaké učení nabídnout těm ubohým smrtelníkům, kteří říkají: Přišli jsme, abychom konali dobro, a ne, abychom zlořečili?⁵⁵ Nebo řeknou: Kdybychom se nenarodili v těle, nepoznali bychom ²⁵ hřích.⁵⁶

Spasitel řekl: Pravda, takové ani nepovažuj za lidi, ale počítej je mezi zvířata. Tak jako zvířata se navzájem požívají, stejně tak tihle lidé, o kterých mluvíš, se navzájem požívají.⁵⁷ Jsou zbaveni království, ³⁰ protože milují sladkost ohně, otročí smrti a dopouštějí se nečistých skutků. Naplňují žádosti svých otců.⁵⁸ Budou uvrženi do propasti a mučeni trpkou nutností své zlé přirozenosti.⁵⁹ ³⁵ Budou bičováni, aby se skloněnou hlavou běželi na místo, které neznají, a jejich údy znehybní, ne z trpělivosti, ale ze zoufalství. Budou se radovat nad [...] šílenství a pomatenost [...]. ⁴⁰ Ženou se za pomateností, aniž by chápali své šílenství, a myslí si, že jsou moudří. [...] jejich tělo [...] (142) svou mysl obrací k sobě a jejich myšlení je s jejich skutky. Ale sežehne je oheň.⁶⁰

⁵⁴ Pasáž je ozvukem Sókratova popisu posmrtného údělu zkažených duší v Platónově *Faidónu* 81c–e. Výklad ovšem není v detailech jasný. Autor snad rozlišuje dvě skupiny lidí: jedni „dříve měli“ lásku a víru, ale ztratili ji, a proto budou i po smrti trpět a znovu se „spojí se zjevným“ (tj. jejich duše se opět vtělí), zatímco z druhých, kteří „vidí, co není zjevné“, ale chybí jim „prvotní láska“, se stanou „beztvaré přízraky“. K pojmu prvotní lásky srv. Zj 2,4n: „Ale to mám proti tobě, že už nemáš takovou lásku jako na počátku. Rozpomeň se, odkud jsi klesl, navrať se a jednej jako dřív.“ K „životním starostem“ dusícím Boží slovo srv. Mk 4,18n.

⁵⁵ Srv. Cl. Al. strom. III,59,4–60,1: „My vítáme zdrženlivost z lásky k Pánu a pro krásu samu, a tak posvěcujeme chrám Ducha. (...) Oni se ale chtěli nevděčně zbavit manželského svazku i nutnosti přijímat potřebnou stravu z nenávisť vůči tělu; hloupě a bezbožně pěstují zdrženlivost bez rozumu.“ (přel. J. Plátová)

⁵⁶ Srv. Eirénaiovu argumentaci v haer. IV,37,7: „Ani zrak bychom nepovažovali za tak důležitý, kdybychom nevěděli, jak moc zlé je nevidět, a zkušenost nemoci dává větší hodnotu zdraví. Také světla si ceníme více na pozadí tmy a života na pozadí smrti. Podobně je i nebeské království cennější pro ty, kdo poznali to pozemské.“

⁵⁷ Zvířata ponechaná bez lidského dohledu se navzájem požívají: srv. FpEv 64,12–22, zde str. 195n (zřejmě podle Platóna, *Ústava* 588e–589a).

⁵⁸ Srv. Mt 23,32 (k farizejům): „Dovršte tedy činy svých otců.“ Pro autora našeho textu je však onou genetickou zátěží především žádostivost.

⁵⁹ „Zlou přirozeností“ je patrně žádostivost spojená s bolestí („trpkostí“). Srv. valentinovské pojetí „látkové“ přirozenosti podle Cl. Al. exc. Theod. 55,3: „Látkový prvek [prvního člověka] působí k setbě a plození a je jakoby smíchan s jeho semenem.“

⁶⁰ Motiv spalující žádostivosti zde přechází v eschatologickou představu ohně jako nástroje trestu: srv. např. Mt 3,12 („plevy spálí neuhasitelným ohněm“); 13,42; 18,8n; Ju 7; Zj 20,15; 21,8.

Tomáš odpověděl: Pane, co se stane s tím, kdo bude mezi ně uvržen? Velmi ⁵ o nich přemýšlím, protože je mnoho těch, kdo proti nim bojují.

Spasitel odpověděl: Jak se to jeví tobě?

Juda nazývaný Tomáš řekl: Tobě, Pane, přísluší, abys mluvil, a mně, abych tě poslouchal.

¹⁰ Spasitel odpověděl: Poslouchej, co ti řeknu, a věř pravdě. Ten, kdo zasévá, i to, co je zaséváno, zaniknou ve svém ohni, v ohni a ve vodě, a budou ukryti v temných hrobech.⁶¹ A po dlouhé době se odhalí ¹⁵ plody špatných stromů a oni budou potrestáni, zahubeni ústy zvířat a lidí, na popud deště, větru, vzduchu a světla, které svítí nahore.⁶²

A Tomáš odpověděl: Přesvědčil jsi nás, Pane. ²⁰ Chápeme ve svém srdci, je zjevné, že je to tak. Tvá slova jsou dostatečná. Ale pro svět jsou slova, která jsi nám řekl, směšná a nesmyslná, neboť jim není rozumět. Jak máme jít ²⁵ a hlásat je, když ve světě nemáme uznání?

Spasitel odpověděl: Amen, pravím vám, že kdo uslyší vaše slova a odvrátí se, nebo nad nimi bude ohrnovat nos nebo se jim pošklebovat, amen, ³⁰ pravím vám, že bude předán vládci, který vládne ve výšinách nade všemi mocnostmi jako jejich král, a ten takového člověka obrátí a svrhne do propasti, kde bude uvězněn na těsném ³⁵ tmavém místě.⁶³ Nebude moci se obrátit ani pohnout, neboť Tartar je velmi hluboký a pro tíživou [...] podsvětí, které se opírá [...] kteří neodpustí [... ⁴⁰ ...] vás pronásledovat a předají vás [...] anděl vládnoucí Tartaru [...] oheň, který je pronásleduje [...] (143) ohnivé dűtky, z nichž stříkají jiskry do tváře pronásledovaného.⁶⁴ Uteče-li na západ, potká oheň, obrátí-li se k jihu, potká jej také, obrátí-li se k severu, vyděsí ho hrozba ⁵ vařícího ohně. Ani na východě nenalezne cestu, po níž by mohl utéci a zachránit se. Nenalezl ji v den, kdy byl v těle, a tak ji nenalezne ani v den soudu.

⁶¹ „To, co je zaséváno“: tělo nebo spíše „tělesná“ duše (srv. Platón, *Faidón* 83e). K metafoře „setby“ těla srv. 1K 15.

⁶² Strom špatnosti zakořeněný v lidském nitru nese špatné plody: srv. FpEv 82,26–83,11, zde str. 204.

⁶³ Srv. 1Hen 20,2.

⁶⁴ Pasáž je porušená, jistě však obsahuje líčení podsvětních trestů, jak je známe např. z Platónova *Faidóna* 113d–114b.

Poté Spasitel pokračoval těmito slovy: Běda vám, bezbožníci! Nemáte naději, ¹⁰ neboť spoléháte na to, co nebude!⁶⁵ Běda vám, kdo doufáte v tělo, ve vězení, které pomine! Jak dlouho budete ještě spát a myslet si, že nepomíjivé nemůže pomínout?⁶⁶ Vaše naděje se opírá o svět, vaším bohem je tento život ¹⁵ a ničíte své duše!

Běda vám, kdo jste v ohni, který hoří ve vás: nelze ho utišit. Běda vám, neboť ve vašich myslích se otáčí kolo.⁶⁷ Běda vám, neboť patříte plameni ve vás: viditelně pohltí vaše těla, ²⁰ skrytě rozsápe vaše duše a vzájemně vás [...].⁶⁸ Běda vám zajatcům, kteří jste spoutáni v jeskyni.⁶⁹ Smějete se a veselíte se smíchem šilenců! Nechápete svou zkaženost, ²⁵ nechápete, v čem jste. Nevíte, že jste ve zkaženosti a smrti. Jste opilí ohněm, plní trpkého. Plamen, který je ve vás, pobláznil vaši mysl, jedovaté ³⁰ šípy vašich nepřátel jsou pro vás sladké. Namísto světla vám nastala⁷⁰ tma, neboť jste svou svobodu vyměnili za otroctví.⁷¹ Zatemnili jste svou mysl, myšlení jste vyměnili za poštilost.⁷² Naplnili jste svou ³⁵ mysl dýmem ohně, který je ve vás. Vaše světlo se skrylo v oblaku [...] šat, do něhož jste oblečení [...] a zmocnila se vás naděje v to, co není. A komu jste ⁴⁰ uvěřili? Nevíte, že jste všichni mezi těmi, kdo [...]? (144) Ponořili jste své duše do temné vody,⁷³ žili jste⁷⁴ podle vlastní libovůle.

Běda vám, kteří jste v omylu a nevidíte, že světlo slunce, jež všechno soudí a ⁵ na vše hledí, obejde všechny činy a z nepřátel učiní otroky.⁷⁵ Také nechápete, že měsíc v noci i ve dne hledí dolů a sleduje vaše mrtvá těla.

⁶⁵ Časné naděje bezbožníků se upínají k pomíjivým dobrům; srv. Cl. Al. protr. 101,1: „Penězi a živobytím plýtváte na nevědomost, tak jako svým životem plýtváte na smrt. To je jediný horizont, který jste našli pro svou marnou naději.“

⁶⁶ Pasáž není zcela jasná. Snad jde o kritiku libertinské představy, že duchovní dar nelze hříšným jednáním zmařit. Srv. Iren. haer. I,6,2: „Tak jako zlato položené do bahna neztratí svou ryznost, ale zachová si svou specifickou povahu, protože bahno nemůže zlatu nijak uškodit, stejně tak ani jim prý nemůže nic uškodit a zbavit je jejich duchovní podstaty, i kdyby se dopustili kdovíjak nečistých (dosl. látkových) skutků.“

⁶⁷ Srv. Sír 33,5: „Nitro hlupáka je jako kolo u vozu a jeho uvažování jako točící se osa.“ Srv. FpEv 63,11–22, zde str. 195.

⁶⁸ V textu je sloveso „připraví“, to však nedává dobrý smysl.

⁶⁹ Srv. naasenský hymnus o duši u Hipp. refut. V,10,2 (Marcovich): „... jindy zas naříká, v jeskyni vržená.“ Metafora pochází z proslulého Platónova podobenství v sedmé knize *Ústavy*.

⁷⁰ Dosl. „vyšla (jako slunce)“.

⁷¹ K protikladu otroctví a svobody srv. např. FpEv 54,18–31; 77,15–35; 79,13–18, zde str. 191 a 201n.

⁷² Srv. Ř 1,21n; Ef 4,18.

⁷³ Srv. Cl. Al. protr.: „Ještě tupější než kámen je člověk ponořený v nevědomosti.“

⁷⁴ Dosl. „kráčeli“: srv. výše pozn. 23.

⁷⁵ Srv. Cl. Al. protr. 114,3: „Neboť slunce spravedlnosti, které řídí své spržení nade všemi věcmi, obchází rovným dílem celé lidstvo.“ Srv. Mal 3,20; Sír 42,16.

Běda vám, kteří si libujete v soužití s ženstvím¹⁰ a nečistém styku s ním. Běda vám, kteří patříte mocnostem svých těl, neboť vám budou škodit. Běda vám, kteří patříte silám zlých démonů. Běda vám, jejichž údy vládne oheň.¹⁵ Kdo vás pokropí rosou, aby uhasila veliký požár, který ve vás hoří a spaluje vás?⁷⁶ Kdo vás nechá osvitit sluncem, aby vyhnalo tmou, která je ve vás, a aby tmou a nečistou vodu překrylo? Slunce²⁰ a měsíc vám dají vůni a vzduch, ducha, zemi a vodu.⁷⁷ Jestliže slunce neosvítí tato těla, zahynou a pomínou jako plevel nebo tráva;⁷⁸ pokud je osvítí, tělo nabude sílu a udusí²⁵ vinný kmen. Pokud však nabude sílu vinný kmen, zastíní plevel a všemožné bodláčí, které kolem něj roste, a rozšíří se do všech stran, a samo tak zdědí zemi, na které roste.³⁰ Každé místo, které zastíní, ovládne, a když se rozroste, opanuje celou zemi. Svému pánu tak přinese hojnost a velikou radost. Pán by se totiž velmi trápil, dokud by plevel nevyplenil. Ale³⁵ vinný kmen sám ten plevel vyplenil a zadusil, a plevel zahynul a je jako země.⁷⁹

A Ježíš pokračoval těmito slovy: Běda vám, neboť jste nepřijali učení a ty, kteří [...] budou trpět při svém kázání [...] a vy se ženete do [...] budete je posílat [...] dennodenně je zabijíte, (145) aby vstali z mrtvých.⁸⁰

Požehnání, kdo předem znáte překážky a vyhýbáte se tomu, co je cizí!⁸¹ Požehnání jste vy, které urážejí a zlehčují pro lásku, ⁵ již vám Pán prokazuje!⁸² Požehnání, kdo naříkáte pod útlakem těch, kteří nemají naději, neboť

⁷⁶ Jak upozorňuje Schenke, jedná se zřejmě o narážku na vyprávění o vysvobození tří jinochů z žaru ohnivě pece v řecké verzi knihy Daniel (srv. Da 3,50 LXX).

⁷⁷ Ve čtveřici živlů je tradiční oheň zastoupen „větre“ (nebo duchem: Πνευμα); oheň je jinak v našem textu symbolem žádosťivosti (nebo s ní spjatého trestu); srv. FpEv 79,18nn, zde str. 202, jež nahrazuje oheň světlem. Jako pátý prvek přistupuje „vůně“: srv. motiv „vůně poznání“ v 2K 2,14nn; srv. např. FpEv 77,35–78,13, zde str. 202; EvPrav – NHC I/3, 34,1–18; valentinovci u Iren. haer. I,4,1 (vůně nesmrtnosti); basileidovci u Hipp. refut. VII,22,14–15 (vůně ducha); Cl. Al. paed. III,90,4.

⁷⁸ K pomijivosti trávy srv. Ž 103,15nn; Iz 40,6nn; Mt 6,30; Jk 1,10n; 1Pt 1,24.

⁷⁹ Novozákonní podobenství o zapleveleném poli (Mt 13,24–30) autor vykládá na pozadí protikladu mezi žádosťivostí (= plevel) a poznáním pravdy. Pole je tedy snad obrazem duše. Srv. valentinovské pojetí podle Klémenta Alexandrijského, exc. Theod. 53,1: „[Tělesný prvek] se nazývá plevelem srostlým s duší, s dobrým zrnem.“ FpEv 66,4nn, zde str. 196. Vinný kmen sám zde přejímá odpovědnost vinaře z podobenství v Mt 21,33–41par a sám také dostává „synovský“ příslib dědictví (srv. Mt 5,5; Ž 37,11). Poslední věta se snad týká samotného Spasitele (srv. J 15,1.5).

⁸⁰ Toto fragmentárně dochované zlořečení svědčí o tom, že komunita, k níž se text obrací, čelila pronásledování a nebyl jí cizí koncept mučednické smrti.

⁸¹ Překážka: řec. σκάνδαλον, snad ve smyslu Ř 16,17; „cizí“ = světské. Srv. basileidovské pojetí, podle něhož je člověk ve světě cizincem (Cl. Al. strom. IV,165,3; srv. tamt. III,31,3n; IV,94,2 aj.); TmEv, log. 42, zde str. 132; FpEv 59,27, zde str. 193. Zde je však cizost zřejmě spojována především s žádosťmi; srv. např. Valentínův zlomek u Cl. Al. strom. II,114,3–6 a tamt. IV,29,1.

⁸² Srv. Mt 5,11; TmEv, log. 68, zde str. 154n.

budete osvobozeni ze všech pout!⁸³ Bděte a modlete se, abyste nezůstali v těle, ale abyste vyšli z trpkých pout¹⁰ života.⁸⁴ A při své modlitbě naleznete pokoj, neboť jste opustili všechny útrapy a urážky. Neboť pokud vyjdete z útrap a vášní těla, získáte klid⁸⁵ od toho, jenž je dobrý, a budete kralovat s králem,¹⁵ který je s ním spojen od nynějška až navěky, amen.

Tomášova kniha.
Zápasník píše dokonalým.

²⁰ Pamatujte také na mne, bratři,
ve svých modlitbách.
Pokoj svatým
a duchovním lidem

⁸³ Srv. L 6,21.

⁸⁴ „Bděte a modlete se“: Mk 14,38; „život“: $\kappa\iota\omicron\varsigma$.

⁸⁵ $\Delta\eta\lambda\iota\alpha\gamma\iota\varsigma$, „spočínutí“. Srv. Cl. Al. strom. II,45,5 (EvHebr, zl. D): „Kdo užasne, stane se králem, a kdo se stane králem, spočine.“ Srv. také TmEv, log. 2 a 90, zde str. 91nn a 168.

Přehledná tabulka rukopisů z Nag Hammádí a jejich zkratk

NHC I

1	<i>Modlitba apoštola Pavla</i>	ModPa
2	<i>Tajná kniha Jakubova</i>	TKJk
3	<i>Evangelium pravdy</i>	EvPrav
4	<i>Traktát o vzkříšení</i>	TrVzk
5	<i>Trojdílný traktát</i>	TrojTr

NHC II

1	<i>Tajná kniha Janova</i>	TKJ
2	<i>Tomášovo evangelium</i>	TmEv
3	<i>Filipovo evangelium</i>	FpEv
4	<i>Podstata archontů</i>	PodArch
5	<i>O původu světa</i>	PuvSv
6	<i>Výklad o duši</i>	VDu
7	<i>Tomášova kniha</i>	TmK

NHC III

1	<i>Tajná kniha Janova</i>	TKJ
2	<i>Evangelium Egyptanů</i> (<i>Svatá kniha velkého neviditelného ducha</i>)	EvEg-NHC
3	<i>Požehnaný Eugností</i>	Eug
4	<i>Moudrost Ježíše Krista</i>	MdrJKr
5	<i>Rozhovor se Spasitelem</i>	RoSp

NHC IV

1	<i>Tajná kniha Janova</i>	TKJ
2	<i>Evangelium Egyptanů</i> (<i>Svatá kniha velkého neviditelného ducha</i>)	EvEg-NHC

NHC V

1	<i>Požehnaný Eugností</i>	Eug
2	<i>Zjevení Pavlovo</i>	ZjPa-NHC
3	<i>První zjevení Jakubovo</i>	1ZJk
4	<i>Druhé zjevení Jakubovo</i>	2ZJk
5	<i>Zjevení Adamovo</i>	ZjAd

REJSTRÍK OSOBNÍCH JMEN

V závorce následuje bližší určení (někdy biblický odkaz) nebo odlišná forma jména.

- Abgar V. z Edessy 89
 Ábel 221*n*, 257
 Abraham (praotec) 204, 280, 288
 jeho synové 114
 Adam 104, 111, 114, 136, 166, 182, 191,
 193, 197–200, 211*nn*, 218*n*, 221, 232,
 234, 238, 241, 250, 254–257, 259*n*, 263
 Adam a Eva 104, 197*n*, 212, 219, 221*n*,
 242, 255–260
 Adam (androgynní) 219
 Adam (duševní) 219, 257
 Adam (nebeský) 211, 218
 Adam (jeho děti) 193
 Adam (jeho poznání) 241, 259
 Adam (jeho původ) 111, 166, 198*n*
 Adam (jeho smrt) 200
 Adam (jeho stvoření) 111, 211*n*, 217, 254
 Adam (psychická bytost) 219
 Adam (zemský) 219, 257*n*
 Adam světla 232, 235, 247, 250*n*, 254, 257
 Adamas (nebeský člověk) 172, 247
 Adónaios (androgynní syn archonta, PuvSv)
 241
 Afrodité 248, 257, 274, 282
 Alexandr Veliký 24
 Ariaél (archón se lví podobou, PuvSv) 232,
 240
 Ariel („lev Boží“) 240
 Aristofanés (řecký dramatik) 219
 Aristotelés (řecký filosof) 139
 Astafaios (androgynní syn archonta, PuvSv)
 241
 Barbeló (Moudrost) 234 viz též Sofia
 Basileidés (křesťanský gnostik, 2. stol.
 po Kr.) 288
 Deukalión 214
 Didymos Juda Tomáš (TmEv) 74, 88*nn*, 290
 Didymos Slepý 164
 Dionýsos (řecký bůh) 45
 Echamót („Moudrost“, FpEv) 194
 Echmót („moudrost smrti“, FpEv) 194
 Eirénaios z Lyonu (Irenej, Ireneus, 2. stol.)
 19, 65*n*, 187, 233*n*, 241, 295
 Eleazar (4Mak) 288
 Eléleth („Moudrost“, „Velký anděl“) 210,
 213, 223*nn*
 Elijáš (prorok) 140, 251
 Elóai (androgynní syn archonta, PuvSv)
 241
 Elohim 221, 241
 Epifanios ze Salamíny (4. stol.) 19, 185,
 213*n*
 Erós (PuvSv) 236, 248
 Eva 104, 197*n*, 212, 221*n*
 Eva v Adamovi 197*n*
 „Eva života“ 252
 Farisatha („Roztažený“, FpEv) 195
 Filip (apoštol) 75
 Filip (apoštol, jáhen, FpEv) 185, 199, 205
 Filip (Psf) 288
 Filón Alexandrijský (novoplatónský filosof,
 1. stol. př. Kr./po Kr.) 32, 97, 272, 274,
 288
 Helena (Od) 274, 282
 Helena (družka Šimona z Gitty) 178
 Hérakleón (gnostik, žák Valentínův) 158
 Héraklés (řecký hērós) 158
 Hermafrodité (androgyn, PuvSv) 252
 Himiréris (Himeros, personifikace milost-
 ného žáru) 248
 Hippolytos Římský (2./3. stol. po Kr.) 68,
 240, 288
 Homér (řecký básník) 271–274
 Hóraia (žena Sétova, PodArch) 214
 Íaó (androgynní syn archontův) 241
 Israel (prvorozený anděl, PuvSv) 245
 Jahve 221, 241
 Jaó (zkrácená forma jména Jahve) 241
 Jákob (praotec) 288
 Jakub (syn Zebedeův a Salomé, učedník
 Ježíšův) 149

- Jakub (zvaný Spravedlivý, bratr Ježíšův) 75*n*, 105*n*, 136, 287
 Jaldabaóth (Jaltabaóth, Jaldaóth, demiurg) 99, 211, 213, 216, 225*n*, 232, 234, 239–246, 257, 267 viz též Samael, Sackla(s)
 Jan (evangelista) 75
 Jan (syn Zebedeův, učedník Ježíšův) 149
 Jan Hyrkán (hasmoneovský panovník) 146
 Jan Křtitel 136, 161, 281
 Ježíš (z Nazareta) 30, 65*nn*, 70*n*, 73*nn*, 78*nn*, 82*nn*, 88–92, 98, 105*nn*, 109, 111, 114, 116, 122–127, 132*n*, 136*nn*, 139*nn*, 143, 145, 148*n*, 152, 154, 156*nn*, 160*nn*, 165*n*, 168*n*, 175, 178, 185*n*, 233, 287
 Ježíš (FpEv) 188, 192, 194*n*, 199*nn*, 203*n*
 Ježíš (TmEv) 80, 88, 103, 107, 109, 116, 119*n*, 127, 129, 135, 164, 173, 177*n*, 181
 Ježíš (TmK) 289–299
 Ježíš jako dítě 96
 Ježíš jako Logos 88*n*, 112, 160
 Ježíš jako potomek Josefův 188
 Ježíš jako pravý Adam 111
 Ježíš jako Spasitel 111
 Ježíš jako syn Boží 88*n*, 158
 Ježíš jako Syn člověka 134
 Ježíš jako učitel moudrosti 81, 95
 Ježíš, jeho blahoslavenství 142, 163
 Ježíš, jeho křest 136, 141
 Ježíš, jeho narození 110
 Ježíš, jeho podobenství 80, 116, 172, 178
 Ježíš, jeho pravý žák 88, 108, 111, 116, 120, 127*n*, 137, 139, 144*n*, 147, 163, 178
 Ježíš, jeho příběh 65, 88, 95, 136
 Ježíš, jeho příchod 103
 Ježíš, jeho smrt 79, 89, 143
 Ježíš, jeho učení 30, 66*n*, 82*n*, 88, 95*n*, 103*n*, 120, 132, 136, 140, 157
 Ježíš, jeho utrpení 143, 153, 188
 Ježíš, jeho vtělení 92, 112, 120, 123
 Ježíš, jeho výroky 30, 32, 65–69, 73–76, 79*n*, 84, 89*nn*, 97*n*, 100–108, 111*nn*, 125, 130, 132*nn*, 141, 143, 147*nn*, 153, 156, 159*n*, 164, 168*n*, 171, 174, 176*n*, 179*n*, 182
 Ježíš, jeho žáci 30, 70, 75, 79*n*, 83, 89, 102, 105, 109, 115*n*, 119*nn*, 126*n*, 129, 131, 136, 140, 142, 149, 155, 163, 167, 170, 175, 181, 186
 Ježíš Kristus (PodArch) 214, 233, 245
 Ježíš Nazorejský (FpEv) 194
 Ježíš nebeský (PodArch) 233
 Ježíš pozemský 75, 78, 83*n*, 88*n*, 110, 112, 130
 Ježíš pozemský (PodArch) 233
 Ježíš, tradice o něm 67, 69, 78, 82*n*, 107, 110, 113, 127, 141, 164*n*
 Ježíš vzkříšený („živý Ježíš“) 35, 74, 76, 79*n*, 89, 105, 120, 130, 132*n*, 160, 180*nn*
 Ježíšovo dvojče 107
 Jidáš 288
 Josef (tesař, FpEv) 188, 191, 199
 Josephus Flavius 32
 Juda (bratr Ježíšův, TmEv, TmK) 75, 90, 287, 290
 Juda Tomáš (TmK) 287*n*, 291–299 viz též Didymos Juda Tomáš
 Kain 221*n*
 Kalypsó (Od) 282
 Kelsos (platónský filozof, 2. stol.) 158
 Kléméns Alexandrijský (platónský filosof, 2./3. stol.) 118, 122, 248, 288, 290, 298
 Kléméns Římský 118
 Kyrillos (biskup jeruzalémský) 68
 Lámech (Gn 4,22) 213
 Mání (zakladatel manicheismu, 3. stol.) 68, 90
 Marek (evangelista) 79, 102,
 Marie (matka Ježíšova) 175, 191, 193, 222
 Marie Magdaléna (učednice Ježíšova) 115*n*, 181, 193, 195
 Markión (2. stol.) 141
 Markos (gnostik) 130
 Matěj (Matthias, apoštol, nástupce Jidášův) 287*n*
 Mathaias (TmK) 287*n*, 290
 Matouš (učedník Ježíšův) 106*n*, 287
 Matouš (kopt. Maththaios, Psf) 288
 Mojžíš 140
 Naama (v LXX Noema, dcera Lámechova) 213
 Nazarénský (FpEv) 192, 194*n*
 Noe 212*nn*, 223
 Nonnos z Pánopole (řecký básník) 45

- Nórea (též Órea, dcera Evina, PodArch)
209n, 213n, 222nn
- Nórea (dcera Adama a Evy, PuvSv) 234,
242
- Odysseus 274, 282
- Óraios (archón, PuvSv) 241
- Órigenés (2./3. stol. po Kr.) 45, 164, 275
- Pachomios (zakladatel mnišství, 3./4. stol.)
36, 45, 55
- Pavel z Tarsu (Paulus, Saul, apoštol) 32,
65, 71, 74nn, 78, 80nn, 89n, 93n, 110,
112, 117, 119, 123, 132, 138, 141, 160,
162n, 167, 170, 180, 187n, 192, 210,
213, 271n, 279
- Petr (učedník Ježíšův) 75, 105nn, 181
- Pistis (PodArch) 211, 213n
- Pistis (PuvSv) 237–240, 242nn, 246, 250n,
254
- (Pistis) Sofia (PodArch) 213n, 216, 224nn
- Pistis Sofia (PuvSv) 233, 237–245, 247,
255, 266
- Platón (řecký filosof, 427–347) 20, 139,
274
- Plótinos (novoplatonik, 3. stol. po Kr.) 165,
274
- Plútarchos (filosof, 1./2. stol. po Kr.) 290
- Porfýrios (novoplatonik) 165
- Poseidónios z Apameje 288
- Pronoia („Prozřetelnost“, PuvSv) 241,
247n, 250n, 257, 266
- Pronoia Sambathas 241, 247
- Protennoia („První myšlenka“) 32
- Ptolemaios (gnostik, žák Valentínův, 2. stol.
po Kr.) 145
- Pyrrrha (žena Deukaliónova, pramáti
lidského pokolení) 214
- Sabaóth (syn demiurga Jaldabaótha)
211–213, 222, 226, 233, 241, 243–246,
248, 252n, 262n
- Sabaóthův Kristus 253
- Sakla(s) (PodArch) 216, 225, 239
- Salomé (TmEv) 148n
- Samael („bůh slepých“, jiné jméno
pro Satana, PodArch, PuvSv) 216, 225,
232, 243
- Sarafin (andělé) 245
- Sarápis 43 viz též Zeus Sarápis
- Satan 133, 243
- Sét (syn Adamův) 19, 209, 213n, 222, 234,
254
- Sofia („Moudrost“) 31, 212, 233n
- Sofia (PuvSv) 237n, 240nn, 250, 255, 262,
266
- Sofia Astafaiova (dcera Jaldabaóthova,
PuvSv) 242
- Sofia Jaldabaóthova (PuvSv) 242
- Sofia Zóé (PuvSv) 214, 244n, 250, 252,
254n, 260, 262
- Sókratés 148, 294
- Šalomoun 246
- Šimon z Gitty (zakladatel gnóze) 178
- Tadeáš (Addai, jeden z Dvanácti) 287
- Tatiános (2. stol.) 77
- Tomáš (PSJ) 288
- Tomáš (SkTm) 290
- Tomáš (TmEv) 65n, 90, 105, 107, 136,
182, 223
- Tomáš (zvaný Didymos, učedník Ježíšův)
70, 75, 90, 105, 287
- Tomáš (žák Mániho, autor sbírky žalmu)
89n
- Týfón (u Hésioda) 242
- Valentínos (gnostický učitel, 2. stol. po Kr.)
19, 71n, 158, 186, 188, 298
- Zeus 163
- Zeus Sarápis 36
- (Sofia) Zóé (dcera Pistis Sofie, PodArch)
213n, 225n

REJSTRÍK MÍSTNÍCH NÁZVŮ

- Achmím 26
 Alexandrie 232
 al-Maudil 35
 Asjúť (antická Lykopolis) 27
 Asuán 26
 Berlín 18, 70
 Cesarea Filipova 106
 Claremont 41
 Curych 39n
 Čína 70
 Dachla (oáza) 27
 Dešna 45
 Diospolis u Chenoboskia 36
 Džebel el-Tárif 34, 36, 38, 45
 Edessa 70, 89, 287
 Edfú 27
 Egypt 22–26, 28, 34n, 38nn, 44n, 69n,
 103, 217, 232, 240, 262, 282
 Egypt Dolní 25, 57
 Egypt Horní 25n, 28, 38, 57n, 67, 69
 El Behnesa 69
 Fajjúm 27
 Fáw Qiblí 44n
 Garizim (hora) 146
 Giessen 22n
 Hamra Dúm 34, 36, 38, 45
 Chenoboskion 36
 Indie 89
 Ismant el-Charab (antická Kellis) 27
 Jeruzalém 146, 198
 Jordán 199
 Judsko 146
 Káhira 38–42, 44, 51
 Kau el-Kbír 27
 Kellia (mnišské sídliště) 26
 Kumrán 35
 Londýn 19
 Medínit Mádí 27
 Messina 41
 Mrtvé moře 35
 Nag Hammádi 17–20, 27, 34–40, 67, 69
 Naukratis 24
 Nil 24nn, 28
 Núbie 45
 Osroéné (Edessa) 70
 Oxyrhynchos 19, 69, 71n, 97
 Pánopolis 45
 Palestina 152
 Parthie 89
 Paříž 39
 Řecko 176
 Řím 71
 Samaří 146
 Sýrie 70, 77, 89, 113
 Šeneset 36
 Turkestán 70

REJSTRÍK VYBRANÝCH POJMŮ

- aióny 96, 164, 190n, 201, 205, 216, 224n,
238, 251, 261nn, 267
- aión pravdy 238
- aióny bezmezné 224
- aitiologie 232
- alegorie 102, 272
- alegorické systematizace 232
- alegorický exkurs 232, 261
- alegorický výklad 78, 102, 144, 271n
- alegorie pneumatická 272
- almužny 77, 98n, 108n, 149
- anachronismus 74
- anděl, andělé 101, 106n, 167, 192nn, 210,
213, 223–226, 240, 242nn, 257, 261nn,
296
- androgyn, androgynní 219, 225n,
239–242, 246nn, 277
- androgynní člověk 252
- androgynní démoni 246
- androgynní podoba 273
- angelologie 232, 239
- antická chria 73
- antropomorfismus 211
- apokalypsy 20, 75, 105n
- apokalyptika 82, 88, 111
- apokalyptická tradice 101, 162, 166
- apokalyptické představy 30, 79, 82, 102n,
131, 136, 156, 162, 164, 171, 180
- apokalyptické výroky 81, 148, 150
- apokalyptický konec 231
- apokryfní literatura 20, 89, 181, 213, 287
- apoštol 75, 89, 105, 186, 197nn, 210, 216,
271, 287nn
- apoštolové 18, 20, 65, 70, 75, 110, 138,
141, 191, 193n, 197, 200, 278
- apoštolská generace 75, 82
- aramejščina 34, 75, 77, 225
- archa 205
- archandělé 242, 244, 255, 258
- archonti 72, 100, 185, 191, 207nn, 233,
240nn, 250, 252, 254nn
- archón sil 212
- archonti temnoty 260
- askeze, asketický 72n, 79, 104, 118, 122,
128n, 151, 155, 160, 181, 281
- asketická praxe 79
- barbar 195
- barvit, barviva 194
- basileidovci 298
- básně homérské 271n
- bédovat, bédný 263, 266
- beránek 193
- bezbožnost, bezbožníci 243, 265, 296n
- bezmocný 221, 259
- bezpráví 281, 283
- biblická etika 214
- biblická evangelia 65, 67, 78
- biblické citace 271, 273n, 277
- biblický příběhu o stvoření 214
- biografický žánr 76, 81
- blahořečit 245
- blahoslavenství 113, 142, 155, 163
- blahoslavený (*makarios*) 82, 99, 113, 138,
142, 145, 154n, 162, 176, 195
- bláznovství 216, 281
- bloudící 193
- bloudit v nevědomosti 258
- blud 227, 282
- bodláči 298
- bohatí, bohatství 28, 94, 124, 150, 162n,
166n, 179n, 241
- bohové 104, 124n, 195, 199, 210, 220, 237n,
240, 242nn, 246, 248, 258, 265, 274
- bohové chaosu 244, 265n
- bohové nespravedlnosti 262
- boj 111, 216, 244, 278n, 288
- boj eschatologický 173
- Boží obraz 107, 165, 211n, 217, 220
- Boží trůn 232, 235, 244
- boží příkazy 95, 212
- božská bytost 240, 256
- božské oblasti 94, 231, 237n, 242
- božský původ, podstata 31, 90, 97, 111,
132, 154, 156, 158, 179
- božský svět 31, 94, 124, 211n, 231, 234n
- božství 120, 132, 205, 211, 241, 274, 280,
291
- božstvo Člověk 31, 212, 265
- bratr, bratři 38, 90, 105, 121, 142n, 157,
174n, 190, 193n, 222, 273, 279nn, 287,
290n, 299
- bůh 188, 201, 209nn, 216, 225, 248, 251, 258

- Bůh 31, 94, 96, 100, 107, 111, 114, 124,
129, 133, 140, 153, 160, 163–166, 175,
190, 192, 194n, 199, 205, 211, 217, 222,
237, 241, 243, 246, 251, 258, 274, 282n
- Bůh „Otec“ (aram. *'abba*) 78
- Bůh Otec 111, 165, 211
- Bůh shovívavý 283
- Bůh Starého zákona 211, 240
- Bůh Stvořitel 210
- Bůh zástupů 226
- Bůh žárlivý 211, 241
- Bůh Židů 212
- bůh-lev 240
- bůh veškerenstva 225
- bůh slepých (Samael) 216, 225, 243
- býčci 244, 262
- bytost pozemská 220
- bytosti psychické 219
- cesta 31, 88, 91n, 96, 102, 116, 118, 120,
123nn, 130, 132, 151, 154n, 167, 172,
178, 181, 187, 195, 227, 278, 281, 296
- cesta vzhůru 281
- církev 66, 68, 70, 81, 90, 110, 126, 140n,
155, 158, 171, 175, 179, 181, 190, 209,
264
- církev doby novozákonní 187
- církev obecná 126, 130, 133, 135, 157,
163, 178, 187
- citáty 43, 6, 69n, 74, 77, 97, 118, 121, 153n,
175, 185, 210, 216, 231, 271nn, 279
- citery 245
- cizoložník, cizoložství 202, 278, 293
- ctnost 145, 288
- cypřiš 249
- čarodějnice 214
- čas, časy 21, 23, 90, 113, 227, 250, 260,
263, 266, 277, 290
- časy mocností 227
- červ 102, 159, 262
- činit dobro 203
- činy 243, 295, 297
- čistý, čistota 58, 168, 201nn, 249, 279
- člověk čistý 201
- člověk dobrý (*chréostos*) 135, 153, 190
- člověk dokonalý 187, 191, 193n, 200nn,
221
- člověk nebeský 172, 193, 197, 211, 240,
251
- člověk pozemský 193
- člověk psychický 217n
- člověk světla 119n
- člověk vnitřní 154, 264n
- čtenáři 72, 74, 89nn, 95, 99, 101, 103n,
108–120, 124, 130, 136, 149, 153–157,
165n, 170, 176, 178n, 209
- Čtveroevangelium (*Diatessarón*) 77, 86
- čtvrté pokolení 265
- čtyřicet dní 254
- darovat život 175, 190, 198, 200, 219, 247,
255
- dary 222, 281
- datle 249
- dcera 210, 213, 222, 225n, 234, 242, 244n,
250, 255, 280, 282
- dědictví 70, 75, 78, 89n, 96, 190, 234, 298
- dech 198, 214, 225, 242, 254n
- dech ohnivý 214
- dech života (= duše) 212
- dechnutí 195, 217, 223, 225, 239, 241
- dějiny církve 17, 67, 163, 187
- dějiny spásy („Heilsgeschichte“) 141, 169,
234
- děloha 273, 277, 279
- demiurg 100, 125, 135, 201, 211n, 221,
232, 234, 239nn, 250n, 254
- demiurgův syn 211n
- démoni 196, 227, 233, 246, 249, 261,
262n, 266, 293n, 297
- démoni chthoničtí 262
- démonologie 232
- démonští andělé 262
- den, dny 95, 103, 147, 190, 205, 221, 226,
244n, 247, 250, 254, 257, 260, 262, 278,
282, 293, 297
- den Héliův 257
- den odpočinku 255
- den soudu 296
- desetník 192
- děšť 296
- děti 115, 117n, 129, 136, 162, 185, 193n,
199nn, 216, 21, 223, 225nn, 257, 259,
274, 278, 280, 292
- děti Adamovy 193
- děti smilstva 278
- diachronní (historická) analýza 83
- dialogy 80, 118, 139, 146, 148, 169, 174,
181, 186, 287
- děkuvzdání 193

- díla 31, 70n, 73, 79, 81, 115, 132, 144,
147, 203, 214, 224, 226, 237nn, 251,
255, 266n, 272, 292
- díla člověka 199
- dílo hmoty 225
- dítě 95n, 117n, 124, 149, 163, 188, 193,
200, 205, 238, 252, 273, 279, 292
- dobro/é 98, 101, 120, 144, 168, 191, 194,
196n, 203, 233, 249, 259, 294
- dobro i zlo 196, 200, 218, 220, 293
- dobrořečit pánu 281
- dobrý, dobří 102, 109, 145, 190n, 211n,
246, 256, 274, 281n, 289, 292, 299
- doby 21nn, 30n, 39, 41–45, 66–70, 72n,
75nn, 82n, 90, 93n, 115, 125, 134, 136,
140n, 145, 151, 160, 169, 173, 181n,
187, 201, 209, 221, 231, 235, 250, 260,
273, 279, 296
- dobytek 45, 202n, 259, 294
- dokonalý 181, 198, 205, 265
- dokonalá voda 201
- dokonalé světlo 193, 198, 201, 205
- dokonalé lidství 289
- dokonalí 265, 267, 288, 293, 299
- dokonalý člověk 181, 187, 191, 193n,
200n, 203, 221, 282, 288n, 293, 299
- dokonalý den 205
- dokonání věku 260n
- domov 115n, 126, 277
- dopis 20n, 75, 213, 287
- družka 116, 178, 193, 195, 257
- držet v nevědomosti 31, 212, 263
- dualismus 180
- Duch Boží 79, 139, 164, 177
- Duch pravdy 216, 227
- Duch svatý 78, 133nn, 141, 175, 190–201,
205, 221, 223, 227, 245, 278
- duch 80, 92, 108, 124, 141, 181, 196,
201n, 211, 218, 224, 238–242, 254, 261,
264nn, 272n, 280n, 289, 293, 298
- duch životadárny 274, 280
- duchové nevinní 246, 264n
- duchové zla 216, 279
- duchové 109n, 246
- duchovní 31, 38, 69, 75, 78n, 90, 93, 98,
107, 110n, 114, 116n, 127, 129n, 136,
138, 139, 142, 144n, 148nn, 156, 159,
161n, 167nn, 171, 174, 176, 179n, 187,
212, 214, 220, 257, 261, 271, 279, 288
- duchovní autonomie 71
- duchovní bytosti 217
- duchovní člověk 101, 111, 129
- duchovní elita 33, 72
- duchovní lidé 299
- duchovní mentalita 80
- duchovní patron 76
- duchovní podstata člověka 130
- duchovní původ 175
- duchovní spojení 177
- duchovní svatba 158, 177
- duchovní svět 79, 84
- duchovní (platonizující) výklad 75
- duchovní znovuzrození 141
- duchovní žena 212, 219n
- dům hořící 197
- dům lásky 278
- dům otcův 192
- dům otroctví 282
- duše 95, 117n, 122, 131, 167, 169, 185,
196nn, 203, 212, 227, 233, 248nn,
253nn, 272–275, 278–282, 292–298
- duševní bytosti 220
- duševní člověk 254
- důvěra 168, 282
- důvěra v Boha 82, 138
- důvěryhodný 246
- Dvanáct (učedníků Ježíšových) 18, 20, 75,
89, 138, 231, 244, 246, 287n
- dvanáct měsíců 252
- dvojče (řec. *didymos*) 74, 88nn, 164, 287
- dým ohně 297
- Eden (zahrada) 248
- Egypt 261n, 274, 278, 282
- egyptské náboženství 232
- egyptské zajetí 274
- enkratický 77, 288n, 292, 294
- entuziasté korintští 187
- erótapokriseis* („otázky a odpovědi“) 287
- eschatologie, eschatologické události 81,
95, 113, 117, 140, 147, 180, 232
- etické zdokonalení (*parainesis*) 289
- etika 81, 104, 214
- etymologie 25, 213, 218, 232, 239, 241, 254
- eucharistie 71, 187, 197
- evangelia 17–20, 22n, 25, 27–31, 34n,
39–45, 57, 65–111, 116–120, 123–126,
129–145, 149–161, 164–171, 174,
177–182, 185–190, 205, 240, 248, 287

- evangelia kanonická 29, 66n, 72–78, 81, 88n, 100, 109, 124, 126, 132, 140, 153, 155, 182
- evangelia synoptická 29, 72, 78nn, 88, 90, 97, 101n, 105, 109n, 116, 119, 123, 132, 136n, 138, 140, 143, 152n, 155n, 166, 170, 174n, 180, 185 viz též tradice synoptická
- evangelista 73, 79, 90, 135, 157
- exegeze 271, 275n
- exhortativní pasáže 273
- existovat od počátku 191, 198
- Farisatha*, tj. „Roztažený“ 195
- farizeové 91, 130, 135, 148, 176
- Fénix 261n
- fenomenologický 187
- fikovník 248
- filozofický 80, 139, 165
- gnóze, gnostický 17–20, 27, 30–34, 36, 38, 40, 52, 65, 68n, 71nn, 75n, 79n, 83, 89, 92, 96, 102, 104nn, 108, 111, 116nn, 130, 134, 136, 145, 147, 149n, 154–157, 165, 167, 171, 185nn, 209, 211n, 213n, 231, 233n, 274
- gnostici 31, 45, 68, 83, 89, 104, 138
- gnostická exegeze 211
- gnostická interpretace 114, 164, 232
- gnostická literatura 185
- gnostická mytologie 212
- gnostické motivy 209
- gnostické pojetí 97, 104, 126, 138, 171, 187, 210
- gnostické prostředí 78, 88, 119
- gnostické skupiny 29, 72, 75, 104, 123
- gnostické spekulace 72n, 79, 96, 101, 165n
- gnostické systémy 73, 79, 152
- gnostické texty 19, 39, 43, 123, 177, 212, 231, 234
- gnostické učení 233
- gnostický jev 272
- gnostický mýtus 31, 172, 212, 214
- gnostický původ 68, 274
- gnostický učitel 71, 210
- granátovník 248
- had viz též zvíře
- had–učitel 220
- hádavost 246
- harfy 226, 245
- Hebrejec 93, 105n, 177, 190n, 194
- hebrejský 65, 68, 83, 90, 123, 153, 194, 214, 217, 221n, 239nn, 244
- hebrejská hudba 245
- hebrejská slova 232
- helénistická astrologie a magie 231
- helénistická optika 232
- hereze 185
- hlad, hladovět 155n, 281
- hlas z Neporušitelnosti 212, 214, 216, 218
- hledat, hledání 91–94, 96n, 106, 113, 119, 122n, 130, 139, 145, 169n, 178, 271, 274, 278, 290, 293n
- hledání království Božího 81, 92, 97n, 138, 144n, 169
- hledat moudrost 80
- hlína 44, 243
- hliněné džbány 21n, 28, 35, 38, 195
- hloupost, hlupák 219, 260, 293, 297
- hmota 104, 124, 147, 180, 225nn
- hmotnost 79, 94, 132
- hněv, hněvat se 211, 226, 246, 266, 279
- hojnost 298
- hora, hory 126, 138, 177, 193, 223, 267
- hora Sir 223
- hořet 102n, 197, 267, 297n
- hospodář 203
- hrnčíf 243
- hrobka, hroby 34nn, 38, 43, 187 295n
- hrom, hromobití 266
- hrozny 135, 249
- hřích, hříchy 31, 82, 92, 103, 110, 127, 129, 133nn, 154, 160, 165, 176n, 201n, 243, 281, 295
- hřích neodpuštělný 134n
- hříšný, hříšníci 148, 178, 196, 261
- hvězdy 250, 266
- hydry 261
- chamtivost 279
- chaos 213, 216, 224nn, 232, 235, 237
- chaos bezmezný 238
- charismata 89, 141
- chléb 71, 171, 191, 201, 203, 278, 293
- chléb poroby 282
- chleb, kalich a olej 200
- chrámy 146, 156, 242, 262, 295
- christologie 80, 143
- chronologie 77
- chudoba 79, 94, 124, 142, 162, 172, 249, 251, 257

- chvála 105, 161n, 243
 chyba, chybný krok 31, 187n, 199n, 243
 iluze pravdy 293
 individualizaci zbožnosti 79
 inkarnace 79, 92, 112, 123n
 interpretace 32, 67, 71, 73n, 82n, 95, 102,
 114, 155, 164, 210, 212, 231n, 271
 interpretace knihy Genesis 32
 Izrael 140, 274, 282
 janovské křesťanství 83, 112, 121, 140
 janovské spisy 82n, 121, 140, 180
 jazyk 17, 23–29, 33, 42, 54n, 58, 90, 192,
 232
 jazyky národů 245
 ječmen 203
 jediné božství 211
 jedinečný 147n
 jednotliví (řec. *monachoi*) 158
 jeskyně 36, 43n, 297
 jev obecně křesťanský 272
 jho 143, 168
 jih 25n, 198, 296
 jist 100, 104, 110, 176, 192, 200, 218, 220,
 258n
 jména 19, 37, 56n, 70, 75, 89n, 92, 94,
 133, 136, 158, 160, 185, 190–199, 201,
 213n, 218, 226, 241n, 246, 254, 259,
 277, 281, 287, 293
 jména a působnost archontů 246
 jména mužská 241
 jména ženská 241, 277
 jméno dvojité 193
 jméno jako dar 196
 jméno jako úrok 196
 jméno zjevené 192
 kalich modlitby 200
 kanonizovaný 67, 77
 kapka světla 252
 kategorie 72, 272
 katolický 110, 185
 kázání 135, 142, 165, 298
kentón 76
 keř 171
 keř trnitý 250
 keř vinný 131
 klamat, klamný 190n, 203, 221, 274, 277, 282
 klášter pachomiovský 36, 43, 45, 69
 klenba 154
 kněz spravedlnosti 250
 kněžské společenství 205
 kniha
 Archandělská kniha proroka Mojžíše 242
 První řeč Óraiy 242
 Podoby osudu nebe, které je pod Dvanácti
 246
 První kniha Nóraiy 242
 Sedmé nebe proroka Hieralia 251
 Svatá kniha 249, 261
 Šalomounova kniha 246
 komentáře 68, 77, 81, 83nn, 188, 236,
 273, 289
 komunita „vyvolených“ 287
 konec 21, 43, 51nn, 65n, 68n, 72nn, 97,
 113, 129n, 158, 163, 165, 209, 231,
 242n, 245, 261, 263
 konec tohoto člověka 201
 konec věku 144, 162, 249, 253, 256, 262n,
 266
 konflikt 79, 125
 kontext 33, 57, 73n, 110, 120, 142, 150,
 164, 170, 234, 272, 275
 koptský 13, 17, 19nn, 23–29, 33–41, 43n,
 51, 53–58, 67, 72n, 83, 90, 95–99, 120,
 123, 125, 131, 133, 140, 147nn, 162, 271
 koptský překlad 34, 53, 71, 77, 93, 98n,
 103, 109, 111, 125, 152, 186, 209
 koptský rukopis 23, 34, 149, 186
 koptština 18, 23–27, 34, 36, 55–58, 71n,
 88, 127n, 138, 148, 162, 179, 187, 190,
 216, 232, 237, 271, 277, 290
 kořen, kořeny 32, 65, 88, 102, 131, 136,
 185, 202, 204, 223, 227, 237, 267, 291
 kořen pravdy 224
 kořen stromů 204
 kořen špatnosti 204
 kosmologie 209
 kosti 203, 292
 král 30, 93, 152, 160, 162n, 167, 193, 227,
 250, 265n, 280, 296, 299
 království, kralovat 91–95, 103, 116, 118n,
 122, 136, 138, 140, 162n, 178nn, 199,
 213, 241, 244n, 267, 295, 299
 království Boží 30n, 81, 92–97, 101n, 109,
 113, 115, 117, 119n, 122, 127n, 130nn,
 136, 138nn, 142–145, 153, 155nn,
 162nn, 169, 171–174, 176, 179, 187, 192
 království nebes 81n, 94, 101, 115, 142,
 156, 181, 192, 200

- království nesmrtelných 267
 království Otce 67, 144, 159, 171–174, 180
 krev 192, 250
 krev panny 247
 Kristus 114, 129, 160, 166, 187, 190nn,
 194n, 197–200, 203, 233, 245, 253, 275
 křest, křtít 141, 158, 187, 197nn, 201, 261,
 279, 281
 křesťan 32, 65, 69, 81, 88, 92n, 103, 105,
 108, 113n, 129, 133nn, 143, 145, 153,
 162n, 177n, 181, 188, 190, 195nn, 200n
 křesťanský 19n, 30–33, 36, 43, 52, 65–69,
 72, 88n, 93n, 96, 105n, 109n, 113n,
 117n, 124n, 132, 135, 140–143, 151,
 153, 158, 160, 162nn, 170, 175nn, 181,
 233, 272, 289
 křesťanská bible 68, 74
 křesťanská dokonalost 288
 křesťanská esoterika 164
 křesťanská literatura 76n, 82, 116, 132,
 147, 163
 křesťanská teologie 214
 křesťanská víra 23, 88, 214
 křesťanská zbožnost 69n, 132, 177
 křesťanské skupiny 66, 70, 80, 90, 105,
 166n
 křesťanské vyznání 74, 89, 110, 124
 křesťansko-gnostický 19n, 32, 36, 39, 71,
 96, 104
 křesťanský kánon 69
 křesťanští gnostici 79
 křesťanští misionáři 152, 185
 křesťanství 30n, 33, 45, 68, 83, 105, 109,
 209, 287
 kříž 36, 52, 79n, 142n, 188, 197–200, 205
 kříž Kristův 79, 188
 kult 141
 kultický políbek 187
 kultura 43, 70, 76, 121
 kůň 201n
 kupci 151
 kvas 171
 láska 79, 92, 98, 109, 121, 124, 135, 137n,
 168, 194, 201n, 246n, 278, 292, 294n,
 298
 láska světla 292
 látka 29, 105, 109, 150, 157, 213, 224,
 239n, 263, 274
 látkový člověk 218
 legenda 45, 187
 lékař, lékařka 125, 219
 lektvar 262
 léky 194
 léta 293
 léto 22, 38, 113, 190, 201
 lev, lví podoba 99n 100, 225, 239n, 244
 levý, levice 35, 149, 190, 194, 197, 226,
 245
 lhát 251
 libovůle 297
 lidé 31, 44, 92, 102, 110, 114, 124, 126,
 131, 136, 142, 144, 157, 169, 173, 181,
 190, 195, 197, 199, 201, 203, 212, 221,
 227, 238, 244, 262n, 295n
 lidská podoba 100, 203
 lidská pokolení 222
 lidská strava 191
 lidský život 92, 210, 260, 289
 lidumilný 281
 lichvář (*chréstés*) 153
 listy 39, 41, 75, 249, 271
 literární dějiny 83
 literární prameny 73n
 literární řeč 71
 literární útvar 65, 79n
 literární žánr 20, 65, 67, 75n, 80n
 literatura hermetická 287
 literatura mimokanonická 185
 literatura pseudepigrafická 231n
 literatura židokřesťanská 77
 litovat, lítost 273n, 279, 281n
 liturgie, liturgický 66, 69, 187
 logos 20, 33, 89, 187, 192, 202nn, 233,
 276
 ložnice 158, 187, 196–205, 277
 lůno 273, 279
 lupič 82, 127, 176, 190, 277
 magie 231, 262
 magické papyry 239, 241
 majetek 39n, 55, 150n, 155, 179, 190
 manichejci 68, 70, 231
 manželé 204n, 277
 manželka 116, 204, 253
 manželská ložnice (řec. *pastos*) 158, 187,
 197–201, 203nn
 manželské spojení 104, 187, 203
 maso 203
 maso předkožky 204

- mášál* („hádanka, příslovi“) 83
 matka 100, 141n, 148, 161, 174n, 177,
 190, 193, 195, 198, 201, 204, 219, 223,
 226, 244, 252n, 257n, 278
 matka živých 219, 255
 měřit 195
 Mesiáš 94, 169, 192, 195
 měsíc (časové údobí) 250, 252
 měsíc (nebeský) 248n, 262, 266, 297n
 město 126, 190, 195, 209, 287
 metafora, metaforicky 65, 78, 81n, 160,
 118, 121, 123, 160, 172
 midraš („výklad“) 212
 milosrdný, milosrdenství 109, 191, 283
 milost 193, 201n
 milovat, milovaný 31, 70, 98, 121, 133,
 195, 202, 246, 278, 282, 295
 mimobiblické (apokryfní) látky 213
 mimosynoptický 76, 78
 mír 138, 246
 místo 13, 21, 26, 28n, 34nn, 44n, 52n, 57,
 68, 70, 73, 83, 92, 95n, 98, 105nn, 117,
 119, 123–126, 139, 143, 146–149, 152,
 154n, 158n, 161, 163, 166, 176, 178,
 185, 191–205, 209, 219, 224, 231, 233n,
 244, 260, 265n, 268, 273n, 278, 281n,
 292, 295n, 298
 místo bludu 282
 místo odpočinku 138, 146n, 166, 196, 198
 mlha 256, 258
 mniši 36, 79
 moc 31, 43, 111, 116n, 138, 147, 162–166,
 171, 174, 197, 200n, 205, 209, 214, 217,
 224, 226, 238–242, 244, 249n, 253,
 255n, 260, 264nn, 279
 mocnosti 185, 191, 193nn, 198, 210, 212,
 214, 216n, 219, 221n, 224, 227, 238,
 241n, 244–259, 264n, 296n
 mocnosti chaosu 242, 244, 246, 264
 mocnosti světa 216
 mocnosti temnoty 216n
 modlit se 98n, 108n, 133, 176n, 197n,
 281n
 modlitba 20, 22, 33, 36, 52, 78, 94, 98,
 108n, 138, 177, 200, 274, 281, 298n
 modly 30n, 74, 81, 92, 106, 113, 129, 167
monachos („osamocený“) 36, 79, 112, 138
 morek 254
 moře 35, 55, 94, 100n, 138, 266, 282
 motiv 94, 101, 114, 118, 122, 126n, 140,
 147n, 161, 167, 172, 174, 182, 188, 209,
 211–214, 232nn
 moudrost, moudrý 18, 25, 28, 31, 39, 66,
 70, 78, 80n, 88, 90, 95, 100nn, 106n,
 128, 130, 132n, 135, 137, 159, 167,
 193nn, 203, 213n, 223n, 241, 265n, 289,
 293nn
 Moudrost (anděl Eleléth) 223n
 moudrost malá 194
 moudrost smrti 194
 mozek 254
 Mrákota 219, 233, 249, 256, 263
 mrtví 94, 103n, 139nn, 188, 191n, 198n,
 298
 mrtvá těla 162, 297
 mrtvola 79, 144, 146n, 160, 162, 200, 295
 mučednictví 288
 mučení 295
 Mudrc 273, 277, 293
 mudroslovná (sapientní) literatura 20, 66,
 113
 muž, mužské 95, 101, 116nn, 127, 129,
 173, 181n, 193, 196, 198, 201nn, 217,
 220, 241, 248, 253, 275–282, 288, 293
 mužské (bytosti) 242
 mužské přirození 279
 mýlit se 191
 myriády 242, 245
 mysl 112, 201, 258, 292, 295, 297
 mystérium 142, 198
 mystika židovská 213, 235
 myšlenka 27, 32, 40, 94, 104, 114, 132,
 181, 202, 214, 216, 235, 240n, 244,
 266
 Myšlenka světla 214
 mytický obraz světa 82
 mytologický svět 234
 mýtus o pádu duše 272, 274
 naasejci 68, 94
 naděje 81n, 93n, 96n, 113, 117n, 123, 125,
 130, 140, 145n, 152, 166, 170, 180, 202,
 209, 274, 292, 297n
 nádoba 43, 101, 120, 126, 173, 195, 254n,
 294
 nádoby skleněné 195
 nadřazenost 167, 201
 nadzemské mocnosti (*archai, exúsiaí*) 210

- naghammádská „knihovna“ 34–37, 40n,
 67, 69, 232
 nahoře, shora 185, 197n, 200, 202, 205,
 216n, 224, 226, 238, 245, 296
 nahoře a dole 96, 118, 193, 197
 nahý, nazí 115, 117, 123, 193, 221
 námaha 145, 147, 154, 195, 255
 nanebevzetí 287, 291
 naplnit (se) 148, 150, 199, 205, 226, 237,
 240, 248, 250, 257, 263, 267, 274, 279n,
 295, 297
 nápodoba, napodobit 66, 173
 nápoj 192
 nápoj duchovní 149
 náprava, napravit 31, 98, 110, 136, 167,
 197, 212, 222, 274
 narativní 30, 80
 narativní tradice 83, 113
 narodit se 199, 205, 295
 národy 245
 nářek, naříkat 266, 282n, 298
 Nářek 246
 násilí 127, 152, 256
 násilníci 153, 273, 277
 nástroje hudební 245
 naučit (se) 191, 262
 nauka 88, 107, 209, 272, 281
 nauky ofitské 209
 navěky 191, 294n, 299
 návrat 31, 109, 117, 136, 182, 214, 267,
 273, 280nn
 Nazara („pravda“) 195
 Nazarénský 192, 194n
 nebe, nebeský 20, 65, 88, 94, 98, 115, 120,
 149, 158, 185, 191, 202, 205, 223n, 226,
 235, 237–242, 247, 250, 255, 261n, 267,
 279, 281n
 nebe a země 105, 112, 169, 179, 192, 194,
 220, 242, 259, 278
 nebe nejvyšší 202
 nebe osmé 226, 244n, 247, 250, 265
 nebe sedmé 213, 244
 nebe šesté 242, 246
 nebesa chaosu 241, 245, 251
 nebeská klenba 218, 266
 nebeské obrazy 165
 nebeské síly 187
 nebeský člověk 100, 193, 211, 240, 251
 nebeský Otec 111n, 133, 138, 187, 277, 280
 nebeský předobraz 238
 nečisté 110, 198, 279, 294n, 297n
 nečistí duchové 196
 nedokonalý, nedokonalost 154, 201, 214,
 220, 243
 nedostatek 123, 150, 154, 243, 251, 267
 nedostatek pravdy 263
 nejvyšší Bůh 31, 79, 166, 217, 222n, 237,
 243
 nejvyšší kněz 250
 němí 277
 nenávisť, nenávidět 98, 133, 142n, 154,
 175, 200, 244, 281, 295
 „neplodná“ (Moudrost) 193, 195
 neplodný 278
 nepomíjivost 159, 200, 264, 297
 nepomíjivost stvořitele světa 200
 nepomíjivost světa 200
 nepomíjivost věcí 200
 neporušitelnost 264
 Neporušitelnost 212, 214, 216n, 224, 240
 neporušitelná Moudrost 213
 neposkrvněný 108, 187, 191, 203, 205,
 214, 222
 neposlušnost 129
 Neposlušný 196
 nepoznatelné, nepoznané 233, 265
 nepřítel, nepřítel 100, 129, 144, 297
 nesmrtelní 194, 200, 227, 237, 243, 249,
 265, 267
 nesmrtelnost 166, 194
 nesmrtelný člověk 235, 258nn, 263
 Nesmrtelný Otec 263
 nesmrtelný předobraz 242
 nesmrtelný světelný člověk 243, 246
 nespravedlnost 226, 245, 262n, 266
 nevědomci 293
 nevědomost 31, 123, 204, 212, 216, 219n,
 233n, 247, 252, 257nn, 263, 289nn,
 296n
 nevěřící 203
 nevěsta 196, 199, 203, 275, 279n
 nevěstinec 278
 nevěstka 177
 neviditelný 104, 164, 224, 242n, 291
 nezobrazitelnost Boha 107
 Nezobrazitelný 104, 107
 nezrozený (*agennétos*) 235, 267
 nezrozený Otec 267

- Nežalřivý 246
 nižší božské postavy
 nižší božstva 31, 125, 132, 135, 144, 188,
 201, 209, 212, 254
 nižší duše 254
 nižší mocnosti 212
 nižší svět 235
 noc 250, 282n
 noc a den 292n, 297
 novozákonní citáty 128, 271
 novozákonní doba 187
 novozákonní paralely 145, 169
 novozákonní tradice 100
 nový svět (*kosmos*) 139n
 obcování, obcovat 194, 202, 279n
 „obcování svatých“ 167
 obdělávat zemi 115, 152, 179, 196, 221
 oběť, obětovat 111, 146n, 191, 262
 obětavost 155
 obětní místa 198
 obětovat lidi 195
 obětovat zvířata 195
 obchodníci 24, 92, 101, 150n, 159, 173, 179
 obilí 191, 203, 277
 oblak 245, 297
 obléct, oblečení 192, 200
 obrácení 31, 213, 244, 274, 281
 obrácení lůna duše 273
 obraz, obrazy 97, 107, 118n, 139, 164n,
 193, 196–199, 201, 203, 205, 217n, 220,
 245, 251
 obraz apokalyptický 82, 136, 164
 obraz Boží 97, 107, 164nn, 178, 211n, 217,
 220
 obraz matky 100
 obraz nebes 224
 obraz světa 75, 82, 116
 obraz v obraze 197
 obrazy božské 119
 obrazy nebeské 165
 obrazy zvířat 165
 obřad 187
 obřizka 96, 141, 204
 obřizka z Ducha 141
 obvinění faustovské 133
 ocelová (*adamantiné*) země 212, 218, 247
 oči 118, 136, 220, 225, 241, 255n, 259,
 278, 282
 očista 82, 110, 168, 201, 247, 274, 278n
 odcizení 31, 92, 94, 110, 123, 126, 154,
 160, 212
 oděv 128
 oděv studu 118, 129
 odít se světlem 198
 odložení těla 129, 187, 238
 odpočínutí 93, 138, 140, 145nn, 157, 166,
 168, 187, 199, 203
 odpočínutí (řec. *anapausis*) 140
 odpustit 133nn, 281, 296
 odpuštění (*afesis*) 82
 odsouzení 108nn, 150, 161, 212n, 220,
 226, 243n, 246n, 249, 251, 257, 260n,
 264nn
 odstup od světa 79, 111, 122, 128, 132,
 149
 oheň 102n, 106, 108, 111, 163n, 192n,
 197, 199, 205, 213n, 223, 248, 261,
 266n, 292–298
 hora chrlicí oheň 267
 ohnivě dýtky 296
 ohniví živočichové 260
 ohnivý anděl 225n
 okrsky světla 251, 257
 olej 192, 197, 200, 202n, 278
 olej věčného života 227
 oliva 200, 250
 omyl 31, 204, 252, 297
 opásat 116n
 opilost, opilí 107, 122n, 131, 145, 292
 opilí ohněm 297
 opis 53n, 71n, 83
 opisovač 34, 36, 71, 99, 146, 148
 opona 224, 226, 238
 opustit 117, 178, 198n, 201, 203, 205, 254,
 273n, 277nn, 282, 292, 299
 orat 190, 194
 orel 244, 281
 osel 194n, 202
 oslepit, oslepený 193, 216, 293
 oslovit 78, 90, 94, 142, 221
 osud 213, 257, 260, 262, 266
 osvobodit, osvobození 117, 128, 190, 281,
 298
 Otčenáš 78, 94, 128
 otec 110n, 139, 141n, 148, 157, 175, 177,
 190–195, 197, 201, 203, 212, 225nn,
 241, 243n, 253, 265, 295
 „otec“ (Adam) 254

- otec duše 273nn, 277–282
otec nebeský 138, 222, 277, 280
otcovský dům 280
otcové církevní 36, 39
Otec 32, 67, 78, 88n, 94, 111n, 120, 122, 129, 131, 133n, 139, 144, 151, 155n, 159, 161, 163n, 171, 173n, 180, 187n, 190–194, 197, 199n, 205, 217n, 227, 264
Otec nesmrtelný 263
Otec nezrozený 267
Otec pravdy 216
Otec veškerenstva 218, 226n
Otec, jenž je od počátku 227
otisk neporušitelnosti 264
otroctví 187, 190, 202, 282, 294, 297
otrok, otroci 190n, 195, 198n, 201–205, 297
otrok hříchu, špatnosti 201
otročit smrti 295
ovce 92, 101, 145, 178, 202, 221n
ovládat 127, 168, 194, 241, 254, 263, 288, 293, 298
ovoce 133, 199, 212, 220, 241, 249, 258n
oživit 104, 200, 241, 261
pád duše 273nn
Pán 78, 181, 187, 191–195, 197n, 200, 202n, 241, 282, 290, 298
pán veškerenstva 92
panenství 278
panna, panenský 191, 198n, 213n, 222, 247, 250, 253, 277
Panna 187
panna Ducha Svatého 245
panenská ložnice 273, 277
panenská země 199
panenský Duch 224, 242
Panování 241
panovat 196, 239, 253, 266, 298
panstva 242
panství 168
pantheismus (panentheismus) 160
parafráze Homéra 274
páska pohřební 70, 97
pást, pastýři 92, 178, 194, 212, 221, 278
pavlovský vliv 213
pec ohnivá 101, 298
pečeť, zapečetit 21, 28, 35, 38, 220, 256, 262
pět pečeti (rituál vykoupení) 234
perla 92, 101, 104, 115, 159, 169n, 195,
pes, psi 203, 240
pisatel 140, 271nn,
písmo 21, 23n, 53, 69
Písmo 32, 37, 272
placenta 238
Pláč 246
Hořký pláč 246
plačící 132, 281
plakat, oplakávat 101, 132, 227, 266, 277, 279–282
plamen 297
plamenný meč 260, 266
planety 241
plášť 278
platónský, platonismus 69, 73, 75, 79, 82n, 92, 97, 104, 106, 118, 139, 144, 158, 164n, 234, 274, 290
plazi 250, 259
plevel 115, 144n, 298
plnost 93, 135, 204n, 291
Plnost 197, 211
plnost neposkvrněná 205
plod, plody 116, 133, 135, 150, 204, 222, 291n, 296
„hmota plodu“ 104
plod dobrý 102
plod nedonošený 225, 238n, 254
plody pravdy 204, 291
plody země 259
plodit, zplodit 141, 156, 193n, 199, 201nn, 205, 222, 246, 253, 273, 279, 292
pobyt duše na zemi 272
počátek 113, 191, 198nn, 226n, 237n, 240, 242, 260, 290, 295
počátek a konec 113, 263
počátek smrti 198, 200
počátek spásy 281
počáteční jednota 274
početí 193n
početí polibkem 193
podnožka (země) 240
podoba, podobat se 92, 100, 106, 115, 165, 196, 202, 220, 224, 237, 239, 242, 246n, 251, 254n, 247n, 262, 264
podoba anděla 106
podoba androgynní 273
podoba člověka 247
podoba hadů 245
podoba zvířecí 100
podoby lvů 240, 244, 297n

- podoby spasitele 233
 podoby tělesné 203
 podobenství 30, 78, 80, 95, 101n, 127,
 129, 144n, 150–155, 158n, 171nn, 176,
 178n, 186
 podržít 104 194, 256n, 259
 podřízené mocnosti 194
 podstata božská 31, 111, 130, 132, 154, 158
 podstata duchovní 79, 150, 173, 297
 podstata duše 273, 277
 podstata mocnosti 128, 209n, 216, 224
 podstata světla 292
 podsvětí 240, 243, 296 viz též Tartar
 pohané 110, 141, 190
 pohanské náboženství 210
 pohanští filosofové 45
 pohár 168
 pohlaví, pohlavní 104, 129, 136, 181, 292,
 294
 pohlavnost 104, 188
 pohrdat, pohrdání 33, 123, 195, 200, 204
 pohrdané tělo 192
 pochybení 239n, 243, 246
 pojídač lidí 195
 pojídač mrtvol 200
 pojídač života 200
 pokání 31, 122n, 226, 243n
 pokolení 222, 224, 227, 233, 238, 261, 265
 pokolení Adamovo 261
 pokolení bez krále 30, 163, 227, 265
 pokolení čtvrté 265
 pokolení pravé 201
 pokora 80, 115
 pokrm 110, 128, 149, 176, 178, 191n
 pole 29, 44, 52, 67, 115nn, 160, 179, 194,
 222
 polemika 19, 80, 94, 125, 130, 140, 163,
 177
 pomatenost 295
 pomazání 187, 192, 197–200, 250
 pomazat balzámem 195
 pomazání Duchem 198
 pomeje 203
 pomíjet 292
 pomíjivá krása 293
 pomíjivý svět 264
 pomoc 110, 113, 132, 178, 195, 211, 214,
 259, 274, 277, 282
 pomocnice 214, 222, 253
 ponižení 280
 popis ráje 232
 porodit, zrodit 193, 197
 porodní bolesti 253
 poselství 89, 107
 poskvrna 108, 110, 191, 196, 203, 220,
 224, 255–258, 264, 278
 poskvrnit, poskvrněný 191, 196, 220,
 255nn, 258, 264, 278
 poskvrněná svatba 203
 poslání 31, 70, 81, 89, 94, 101, 103n, 110,
 126, 136, 143, 157, 160, 166
 poslední 95n
 poslední dny 250, 281
 poslední jméno 194
 poslední soud 82, 101, 243
 poslouchat 98, 290, 296
 pošetlost 216, 297
 pošlapat 197
 pošpinit 273, 277 viz též špína
 potěšení 246
 potomek 252, 255, 277
 potomek Josefův 188
 potomstvo Syna člověka 201
 potopa 212, 222
 potrava 99, 191, 196, 200, 203
 poustevník 43, 79, 112, 138
 pouta 69, 294, 298
 pouta bludu 227
 pozemek 179
 pozemský 147, 163, 165, 175, 202, 220,
 278, 291, 295 viz též země
 pozemský Ježíš 75, 78, 83, 112, 114, 130,
 134, 233
 pozemský otec 280
 pozemský svět 235, 238
 pozemský život 117, 146, 148, 221
 pozemští lidé 142
 poznání, poznat 31, 68, 89, 94, 98, 107,
 113n, 119n, 122n, 129n, 136, 139, 144,
 148, 152n, 154, 161, 165, 169n, 172n,
 176n, 201–204, 209, 212, 220–223, 227,
 238, 246, 252, 259, 264n, 268, 279–282,
 289nn, 293, 295
 „klíče poznání“ 91, 130
 poznání (gnóze) 150, 290
 poznání Adamovo 259
 poznání Boha 94, 155n, 165, 169, 290
 poznání božského obrazu 97, 107, 165

- poznání dobrého a zlého 200, 218, 258
 poznání duchovní 97, 110, 149, 156, 180
 poznání hlubiny všeho 291
 poznání Krista 88n, 97
 poznání mocností 259n
 poznání mystické 107
 poznání podstaty 122
 poznání pravdy 31, 119, 160, 201, 204,
 227, 289nn, 298
 poznání pravé 91, 107, 117, 123, 133, 149,
 162
 poznání skrytého/viditelného 97
 poznání světa 144, 154, 162
 poznání úplné 188
 požár 103, 298
 požehnaný, požehnání 160, 203, 212, 221,
 259, 292, 298
 požehnaní duchové 264n
 Požehnaný 246
 požírat se 196, 267, 295
 Požitek 246
 prach země 217
 Prarodič 242, 244n, 246n, 251, 253n, 257,
 266n
 Prarodič chaosu 246
 prasata 203
 Pravda 195, 246
 pravda 97n, 107, 114, 119n, 160n, 190n,
 194, 197, 200n, 204n, 216, 224, 227,
 237n, 243, 263, 265, 272, 289nn,
 292–298
 pravda nehynoucí 289
 pravice 149, 190, 197, 226, 233, 245
 pravidlo 121
 „zlaté pravidlo“ 98n
 pravý 194
 pravá jména 241
 pravé poznání 91, 123, 149
 pravé rodičovství 174
 pravé tajemství 203
 pravý Bůh 211
 pravý člověk 117, 166, 221, 227, 233,
 256n, 258, 261, 263
 pravý gnostik 107, 123, 147nn, 290
 pravý křesťan 113, 188
 pravý muž nevěsty (VDu) 275, 280
 pravý přítel (TmK) 290
 pravý stav 31
 pravý ženich 279
 pravý život 158
 preexistence 80, 112, 114
 pregnostický 73, 83, 104, 137, 139, 156,
 161
 pregnostická spekulace 75
 pregnostické myšlení 80
 prokletí, prokletý 191, 221, 223
 Prokletí 246
 prolévání krve 262
 prolog 69, 74, 84, 88, 90n, 94, 107, 114,
 132, 171, 179n, 182, 210, 216, 237
 pronásledovat 154n, 219, 222, 256, 296
 propast 94, 216, 225, 238n, 243n, 266n,
 295n
 prorocství 66, 267, 278
 prorok 32, 65, 90n, 125, 135, 140, 156,
 167, 175, 242, 251, 278, 280n
 prosba 133, 138, 273, 283
 proselyta 190
 protějšek 69, 93, 170, 217, 219, 222n, 255
 proti vůli demiurga 212
 protiklad 25, 56, 118, 137, 154, 160, 246,
 273, 289
 prozření 212n
 prozřetelnost 241, 251, 257, 266
 prsa 278
 prst 225, 243
 první 17, 19, 22n, 28, 31n, 40, 42n, 65, 68,
 74nn, 80, 83, 90n, 95nn, 100, 103–110,
 113nn, 117, 122, 125, 127, 130, 135nn,
 141, 146, 149nn, 155, 163–167, 175nn,
 185, 194, 212n, 238, 242, 248nn, 253,
 257, 260n, 266, 274, 280
 první Adam 250, 257
 první archón 211, 254n
 první člověk 111, 249
 prvorozený 245, 273, 279
 prvotní světlo 237
 předobraz 111, 166, 238, 242
 Přejicný 246
 překážka 102, 151, 298
 překlad bible koptský 69, 72
 překlad do řečtiny 75
 překladatel 24, 29, 34, 41, 58, 71n, 90, 95,
 125, 127n, 140, 148, 155
 přepisování 34, 74
 přetvářka 282
 příběh o potopě 212
 příběh o ráji 211

- příbuzný 191
 příbytek 200, 240, 244
 přijít 44, 99, 106, 111n, 116, 124, 144, 179, 190n, 195, 197–200, 203, 218, 221, 225, 255, 268, 279
 přijmout 132, 192, 199n, 203, 273, 279, 292
 příkaz 22, 141, 143, 151, 212, 220, 259
 příkázání 95, 98, 109, 121, 135, 137, 259
 příroda 31, 161, 195
 přirozenost 97, 211, 241, 246, 268, 279, 295
 přirozenost nesmrtelných 237
 přirozenost původní 279
 přirozenost zlá 295
 přísloví 66, 81, 83, 110, 125nn, 131, 137, 145, 158, 163, 166, 176
 pseudepigrafní literatura židovská 231
 psychici 217
 psychický 217nn, 257, 261
 pšenice 144n, 203
 pŕactvo (nebeské) 115, 218, 223, 250, 259
 pupek země 254
 pŕst 77, 98, 122, 176
 pŕvab 248, 278
 pŕcha, pŕšný 213, 221, 223
 radost 168, 203, 246, 250, 265, 298
 Radostný 66, 115, 246
 radovat se 280
 ráj 113n, 191, 199n, 211, 218, 220n, 232, 248n, 255, 258–262
 rajský pŕbŕh 232, 247
 raná ježíšovská tradice 81
 rané gnostické skupiny 75
 rané kŕštanství 33, 83
 rány 202
 redakční vrstvy 273
 redaktor 58, 69n, 73–76, 78, 83, 90, 93, 96, 110nn, 114nn, 122, 124, 126nn, 132, 137, 147, 153, 155, 161, 174, 179, 182
 rekonstrukce duchovního svŕta 84
 rétorický 30, 231, 235
 rituál kŕtu 239
 rituál vykoupŕní (pŕt pečetí) 234
 rod 33, 55nn, 175, 194
 rodina 79, 143
 rodit 181, 193, 202, 248, 279n
 rostlina 205
 rouhání 108, 134, 211, 216
 rozhovor 30n, 39, 80, 89, 95, 97, 112, 120, 148, 161, 163, 168n, 181, 185, 287, 290
 rozkoš 248, 293
 rozmnožit 257, 278
 rozpor 36, 109, 144, 188
 rozumný ŕlovŕk 293
 ruce 53, 222, 282
 rukopis 17, 19, 21–27, 34n, 38n, 41, 45, 51n, 66, 71, 79, 98, 149, 186, 271
 rŕznorodost 272
 rŕže 250
 ŕecký 19–26, 28, 33n, 36n, 43, 53nn, 57n, 65, 69, 71n, 77, 79, 90–93, 95, 99, 103, 109, 112, 120, 123, 125, 131, 138, 142, 148n, 162, 169, 179n, 209, 274
 ŕecká alfabeta 71
 ŕecká etika 289
 ŕecká filosofie a mytologie 231, 274
 ŕecká redakce 72
 ŕecká slova 107, 162, 209, 232
 ŕecké fragmenty 19, 69, 71, 77, 83, 93
 ŕecký originál 19n, 25, 33n, 69, 71n, 122n, 271
 ŕeĕtina 24, 33n, 75, 77, 123, 192, 232
 řeholník 79, 138, 177
 Řek, Řekové 80, 252, 272
 Říman 195
 sáhidský NZ 55, 57
 Samaŕan 146, 202
 sbŕratel 73, 112, 120, 122, 128, 142, 144, 147, 186
 sbírka 22, 29n, 35, 61, 66, 74, 76, 90, 92, 105, 108, 112, 132, 182, 287
 sbírka výrokŕ 20, 65, 67, 76, 80, 92, 103, 116, 185n
 Sbirka Ježíšových výrokŕ (Q) 30, 67, 73–76, 78, 80n, 88, 102, 128, 134, 150, 157
 sebezachopení 101, 149, 155
 sebezpoznaní 94, 154, 156, 162, 180, 185, 201, 290n
 sebezapŕŕní 79, 154
 sedm nebes 241, 244
 sedm mocností 257
 sekera 204
 semeno 31, 102, 199, 203, 205, 273, 280
 semeno hoŕĕice 115
 semeno mocností 248, 250
 semeno nebeské 31

- semitské prvky 77
 Septuaginta 65n, 232, 271
 sestra 142n, 175, 193, 209, 244
 setba 95, 144
 setovci 214, 234
 Sétovo pokolení 234
 setovská gnóze 19, 209, 234
 setovské spisy 234
 setovské texty 209
 sexualita 117, 181, 195, 289
 sexuální zdrženlivost 289
 schopnost 199, 203
 síla 187, 196, 201, 239, 242, 297
 síly chaosu 266
 Sir (hora) 223
 sirotci 190
 sjednotit 193, 280
 skryté věci 192, 204
 skrytý 97, 120, 126, 156, 171, 173, 178,
 192n, 196nn, 205, 212, 216, 263, 265,
 291, 293
 skutečný člověk 201
 skutky 20, 27, 70, 89, 98, 108nn, 120, 185,
 279, 287, 295
 skutky pravdy 291
 slabost 161, 201, 205, 217, 260
 sladkost ohně 195
 sláma 203
 sláva 112, 120, 193, 205, 226, 243, 246,
 249, 260, 265nn, 283
 slepý, slepota 123, 127, 195, 216, 219,
 227, 295
 sloužit, služebník/ci 113n, 126, 137, 151n,
 154, 170, 193, 198nn, 204, 223, 226,
 242, 244, 251, 262n, 277, 292
 sluch 277, 280
 slunce viz též den Héliův 194, 248, 262,
 266, 297n
 slzy 282n
 smát se 252, 297
 Smích 200
 smích šilenců 297
 smilníci 271, 273, 277, 279n
 smilníci tělesní 271
 smilnit 203, 277n
 smilstvo 194, 203, 271, 273, 277nn
 smilstvo duše 273, 278
 smilstvo těla 278
 smísit 196
 smrt, usmrtit 70, 79n, 89, 91, 104nn,
 113n, 116, 143, 146, 148, 150, 154, 156,
 166, 179nn, 187, 190, 194, 196nn, 200n,
 204, 226n, 246, 265n, 281, 295, 297
 smrtelní lidé 227, 295
 smrtelnost 154, 181
 sňatek 248, 273nn
 sociální charakter 81, 117
 soteriologie 143, 209, 214
 soud, soudit 81n, 93, 96, 213, 220, 226,
 243, 246, 249, 257, 251, 260, 265, 297
 soud Boží, poslední 101, 103, 111, 117,
 131, 136, 144, 148, 164, 243, 296
 spánek 31, 219, 249, 256
 spása, spasení 83, 93n, 97, 105, 110, 130,
 136, 140n, 143, 169, 191n, 214, 281n, 293
 Spása 195
 spásný plán 233, 257
 spasení (název svátosti) 187, 195
 spasitel 233n, 245, 264
 Spasitel 97, 111, 113, 195, 278, 281, 287n,
 290–298
 spekulace číselné 232
 spekulace gnostické 72n, 75, 79, 96n, 101,
 104, 107, 116, 165, 181, 186
 spekulativní výroky 81
 spiritualismus 79n, 82, 90, 97, 104, 134
 spirituální 723, 79n, 104, 142, 162,
 spis kacířský 185
 spočinout, spočinutí 202, 244, 255, 257,
 265, 294, 299
 spočinutí v Bohu 93, 138, 147
 společenství 71, 105, 116, 125n, 142, 148,
 151, 167, 170, 196, 205, 294
 společenství s Bohem 81, 112n, 278
 společnost ideální 81
 společnost 31, 79, 81, 126, 174, 181
 sputanost 289
 spoutat 225, 242, 257, 293n, 297
 spravedlnost, spravedliví 98, 101, 106,
 196, 199, 212, 227, 233, 245, 250, 257,
 262n
 Spravedlnost 248n, 262
 spravedlivý soud 81n, 144
 srdce 95, 135, 137, 150, 204, 274, 277,
 281n, 293
 Stará říše 36, 43, 211
 starověk/ý 43, 45, 65, 68nn, 143, 164,
 166, 185, 234

- Starý zákon 32, 27, 100, 144, 167, 273n,
 starozákonní 32, 140, 211, 222, 240n,
 starý 95n
 starý a nový 95n, 137
 stín 220n, 224n, 237nn
 strach 129, 179n, 192, 196, 255n, 258n
 stromy 113n, 133, 191, 199, 204, 220, 248,
 258n, 296
 strom poznání 200, 211n, 218, 220n, 241,
 249, 256, 258, 260, 292n,
 strom života 114, 199n, 220, 244, 249,
 260, 293
 stvořit, stvoření 31, 99, 105, 114, 124, 160,
 166, 168, 187, 190, 194, 203nn, 212,
 214, 231, 233, 235, 242n, 245, 253, 258,
 263, 266, 291n,
 stvoření člověka 104, 107, 193, 203, 211,
 217, 219
 stvoření chaosu 248
 Stvořitel 31, 113, 133n, 147, 188, 200n,
 210, 212
 stvořitelé 259
subscriptio 52, 205, 288
 sůl 193
 svatba 177, 203, 274, 280
 svatba duchovní 158, 177, 187
 svatba neposkvrněná 203
 svatební komnata 158, 176n, 274, 279n
 svátosti 32, 158, 177, 187, 195, 197
 svatý, svatí 110, 167, 169, 193, 205, 247,
 249, 253, 265 299
 svatý hlas 253
 svaté jméno 281
 „svaté svatých“ 198, 205
 svaté světlo 205
 svázat 127, 191, 293
 svěcení soboty 77, 122
 svědectví 23, 32, 84, 92, 107, 124
 svědek, svědčit 75, 90, 261n, 287, 296
 svěst, svědce 191, 223, 252, 260, 274, 282
 svět 67, 79, 82, 88n, 92, 95, 102nn, 111,
 116n, 119n, 122nn, 126nn, 132, 136,
 138nn, 144, 147, 154, 160nn, 166, 174,
 179n, 187, 190–205, 209, 213n, 216,
 224, 231, 233nn, 237n, 257, 260–263,
 273, 279, 290n, 296n
 svět božský 31, 124, 212, 235
 svět hmotný 31, 96n, 104n, 118, 123n,
 132n, 135, 154, 156, 180, 264
 světové strany 66
 světovládci 279
 světy 251, 263
 světlo 103, 107, 119n, 126n, 139, 148n,
 159n, 164n, 187, 192n, 195, 197–205,
 217, 224n, 227, 237n, 240n, 243n, 247n,
 250nn, 255, 257, 264, 266n, 292, 296n
 světelný člověk 119n, 243, 246, 255
 světlo a tma 160, 190, 225, 260, 292, 297
 světlo nepomijivé 227
 světlo poznání 259
 světlo slunce 297
 světlo spásy 281
 „světlo ve světle“ 289, 292
 světlo zjevné 292
 svoboda, svobodný 128, 149, 190n, 195,
 199, 201n, 204n, 289, 297
 svoboda poznání 201
 svobodný (od manželství) 123, 128, 198
 Svrchovanost 225
 svůdci 282
 symbol/y 143, 168, 197, 205, 288, 298
 symbol krve 200
 syn 111, 122, 139, 159n, 179, 190, 197,
 211n, 221, 226, 233n, 241nn, 246
 Syn Boží 88, 92, 129, 133n, 158, 190n,
 193, 197, 199–202, 227, 290, 292
 Syn člověka 134, 166, 177, 195, 200, 203
 syn hada 194
 syn nevěstky 177
 syn synů člověka 203
 synové Boha 195
 synové Egypta 278
 synoptická tradice viz tradice synoptická
 syrské křesťanství 90, 287
 syrština 34, 77, 192, 213
 šat, šaty 129, 137, 160n, 192, 200, 273,
 279, 297
 šílenství 295, 297
 špatnost 203nn, 220, 278,
 špatný/é 101, 135, 190, 194, 259, 296
 špina, špinavý 195, 256, 273n, 278n
 tajemství 83, 91n, 101n, 108, 110, 132, 149,
 169, 171, 187, 192, 196n, 199, 203, 262
 tajemství Boží 88n, 117
 tajemství manželství 205
 tajemství pravdy 205
 tajný, tajně 192, 203, 256,
 tajné výroky 65, 74, 88nn, 171, 287n, 290

- Tartar 225, 242, 296
 těhotná, otěhotnět 191, 221n, 238, 253
 teleologie 212
 tělesnost 94, 124, 129, 143, 155, 180, 192,
 203, 256, 271, 274, 278, 280, 288n
 tělesná mysl 201
 tělesní lidé 124, 145, 220nn
 tělesný život 149, 222
 tělo 71, 112, 117, 124, 128, 145, 162, 167,
 192, 196–201, 203n, 252, 254, 256n,
 271, 274, 277–280, 288, 292, 294–299
 tělo duchovní 117
 tělo nebeské 117
 tělo obrazem 198
 tělo opravdové 198
 tělo ženské 252
 temnota, tma 197, 203, 205, 216n, 223nn,
 237–240, 244n, 247, 250, 260, 266n,
 279, 281, 296n
 temná sladkost 293
 temná voda 297
 teologie 30, 67, 78nn, 83, 92, 110n, 113,
 139, 142, 158, 188, 214
 teologie inkarnace 124
 teologie pavlovská 32
 teologie platonizující 69, 73, 144
 teologie valentinovská 188, 243
 tesař Josef 199
 texty autoritativní 271n
 texty posvátné 32, 272
 touha 130, 144, 169, 248, 281
 tradice 30, 34, 73, 79, 209
 tradice janovská 82n, 140
 tradice ježišovská 29n, 71, 75, 78, 80nn,
 90, 95, 97, 100, 103, 109, 116n, 119,
 121, 125, 143n, 159, 161, 164, 166, 174,
 176, 186
 tradice platónská 19, 92, 97, 104, 118,
 165, 234, 274, 290
 tradice řecká 238, 290
 tradice synoptická 65, 70, 78, 82n, 93,
 102, 104, 109n, 138, 140, 161, 175
 tradice syrská (tomášovská) 90, 287
 tradice ústní 70n, 73n, 90, 93, 97, 110n,
 121, 146, 153, 162, 171
 tradice židokřesťanská 77, 122
 tradice židovská 66, 108, 214
 transcendentní 211, 216
 trichotomická antropologie 234
 Trpkost 246
 trpkost 292
 truchlit 227, 266
 trumpety 245
 trůn 213, 232, 242, 244n
 týden 122, 147, 241
 uctívat, uctívání 199, 262n
 učedníci 98, 105n, 108nn, 113, 115m,
 118nn, 129, 133, 139–142, 146, 148n,
 157, 169, 174n, 180, 191, 193, 195, 199,
 203
 učedníci Boží 203
 učení 293, 295, 298
 učení křesťanské 20
 učení o čtyřech nebeských světlech 234
 učení o nebeské trojici 234
 učení o obrazech 119, 164n
 učení o ospravedlnění z víry 82
 učení o pěti valentinských svátostech 187
 učení o spáse 214
 učení o vicero Kristech 233
 učení tajné 132
 učitel/ka 88, 90, 119, 169, 210, 220, 252,
 258n
 učitel gnostický 71, 210
 učitel moudrosti 81, 95
 údy 112, 185, 292, 294n, 298
 ukřižovat svět 195
 úlitby 262
 umírat, hynout 103, 131, 156, 165, 190,
 193n, 204, 262, 292, 294, 298
 únik, uniknout 194, 196, 205, 293
 únik před žádostivostí 293
 únik z tělesnosti 192
 únik z vězení 281
 únik ze světa 214
 urážky 137, 298n
 úroda 152n, 190, 202
 urozenost 194
 urozená stvoření 194
 ústa 92, 94, 106nn, 178, 193, 195, 222,
 224, 241, 281, 293, 296
 útlak 111, 233, 260, 298
 útočiště 126, 176, 293
 utrpení, trápení 79, 143, 145, 153n, 221,
 246, 260, 277, 279, 282, 295, 298n
 utrpení pozemského života 221
 úzkost 255, 260
 užitek 102, 141, 194, 196

- valentinovci 143, 182, 197, 210, 233, 290,
 294, 298
 valentinovská gnóze 19, 71, 107, 118, 186,
 193, 261
 valentinovské pojetí 19, 27, 149, 186, 295,
 298
 valentinovské svátosti 187
 valentinovské učení, teologie 32, 145, 188,
 234, 243
 valentinovský výklad 71
 válka židovská 156
 vášně 196, 288, 293, 299
 vdova, vdovství 277, 280
 večer 128, 151, 195
 věčnost 190, 261n, 266
 vědění 203, 290
 věk nový 82, 94, 112, 114, 140, 151n, 164
 věk tento 82, 144, 162, 180, 251,
 konec věku 101, 249, 253n, 256, 260,
 262n, 266
 velekněz 205
 velikonoce 74, 79, 88n, 101, 134, 136, 143
 velikonoční zvěst 78, 132
 velikonoční dění 80, 92
 velikost 193, 225, 237, 240, 243, 280, 291
 Velikost 31
 velký, veliký 92, 100nn, 115, 124, 145,
 150, 166, 171, 178, 193, 195n, 199, 226,
 242, 244, 250, 260, 262
 velká moc 111, 116n, 166, 239, 244, 266
 veliký aión 225, 251
 velká církev 27, 32, 109n, 158, 171
 velké a malé 95, 101, 157, 192, 203
 Velký anděl 223n
 velký apoštol 210, 216,
 velký archón 221, 243, 254
 Velký neviditelný Duch 224
 věřící 82, 96, 196, 203
 veselit se 297
 vesnice 125, 151, 195
 veškerenstvo 32, 91nn, 100, 154, 159n,
 216nn, 223, 225nn, 258
 vězení, věznit 31, 104, 253, 281, 296n
 vidět 88, 97, 110, 112n, 120nn, 126, 129,
 142, 146, 160, 165, 167, 180, 191–198,
 203nn, 217nn, 225n, 240, 244–247, 255,
 258n, 274, 277, 282, 297
 viditelné 97, 113n, 133, 148, 203n, 291,
 294, 297
 viditelné a neviditelné 104, 164, 192, 291
 viditelný člověk 204
 vidoucí 195
 vina 110, 21a
 vinař 153, 298
 vinice 131
 vinná réva 248
 vinný keř, kmen 131, 298
 víno 122, 137, 200, 202, 249, 278
 víno a olej 202, 278
 víra 23, 82, 88, 92, 94, 125, 135, 138, 141,
 168, 194, 202, 214, 246, 263, 294n
 víra znalá (*gnosté pistis*) 290
 vítr 160n, 218, 240, 296, 298
 vládce 216, 226, 239n
 vládce (archón) 216, 226, 239n
 Vládce sil (*dynamis*) 222
 Vládce zástupů 212, 222
 voda, vody 158, 192, 197, 217n, 202, 211,
 217n, 240, 243n, 246n
 voda svatá 247
 voda utrpení 282
 voda živá 158, 178
 voda života 200
 vodstvo 238, 240
 volání 117, 223, 225, 227, 246, 259, 281nn
 vozy 226, 242, 244
 vrah, vražda 194
 vtělení 78, 88, 92, 123n, 212, 214
 viz též inkarnace
 vůdce 105n, 216, 254
 vůl 194
 vůle 190n, 253
 vůle Boží 133, 160, 174, 249
 vůle Otce 174, 217nn, 226, 275, 279n
 vůle Pistis 242
 vůně 202, 279, 298
 vůně nesmrtnosti 298
 vůz, vozy 226, 242, 244, 297
 výčet valentinských svátostí 197
 vyděsit se 195, 239, 244, 246, 255, 258n,
 296
 vyhnání archontů 261
 vyhnání z ráje 221, 260
 východ 198, 248, 298
 výklad 32, 88, 91, 102, 166, 171nn, 210,
 212n, 252, 262n, 271nn
 metoda výkladu 271n
 výklad alegorický 78, 102, 144, 153, 271n

- výklad (před)gnostický 137, 155, 157,
167, 214
výklad christologický 153
výklad Otčenáše 128
výklad platonizující 30, 75, 79, 82n, 106, 164
výklad spiritualizující 82
výklad valentinský 71
výklad Zákona 109
vykoupit, vykoupení 114, 198n, 205, 234
vykupitel 105, 190, 275, 281
výsměch božských bytostí 256
vystřízlivět 256, 258nn
výstup na nebe 20, 185, 281
vysvobodit 223, 273, 298
výtvor 195, 211n, 217, 220n, 225, 227,
243, 249–255, 257, 264n
výtvořiny mocností 253, 257, 264
vyvedení z Egypta 282
vyvolit, vyvolení 82n, 114, 119, 138n,
1578, 265, 287, 292
vyvolený lid 201
vyvýšení 65, 120, 136, 190n
vzdálený 94, 103, 163
vzdát se něčeho 155, 179
vzdávat díky 200 viz též díkůvzdání
vzdávat slávu, poctu 43, 120, 243
vzduch 202, 296, 298
Vzdychání 246
vzkříšení 31, 65, 89, 139n, 187, 190, 196,
200
vznešení, vznešenost 198, 242, 244, 246,
265, 291
vznešenost člověka 195
zabit 146n, 152, 154, 173, 194, 196, 222,
261, 294, 298
začátek 188, 190
začátek dějin 111
začátek nového věku 114n
zachráná, zachránit 31, 89, 118, 123n, 132,
136, 156n, 169, 190, 205, 223, 252, 277,
296
zajatec, zajetí 31, 172, 190, 204n, 153, 293,
297
zajetí egyptské 274
Zákon 88, 109n, 141, 170, 200n, 257
Zákon a Proroci 32, 91, 140
zákoníci 130n
zamilovat se 247–250, 259
zamilovanost mocností 217, 219, 247n,
250, 256
západ 198, 296
zápasník (kopt. *athlétés*) 288, 299
zármutek 203, 246, 281
zářit 199, 247, 249, 292
zářící Panna 187
zástupy 115, 226, 242, 244n, 280,
„Vládce zástupů“ 212, 222
zástupy chaosu 226, 244
závidět, závist 196, 198, 211n, 220, 226,
246, 258
závislost 96, 131, 167, 274
zavžený 99, 154, 211
zázrak 92, 124, 280,
zbožnost 69n, 79, 108n, 11n, 128, 131,
141, 160, 168, 177n, 210
zbožnost asketická 72n
zbožnost pozdně starověká 70
zděšení 239, 242
země, zemský 88, 102, 105, 110nn, 114n,
117, 133, 135, 140, 142, 146, 147n, 163,
165, 172, 175, 180, 187, 193, 196, 199,
202, 212, 217n, 220nnn, 235, 240, 242,
247n, 250n, 254, 257, 259–264, 266n,
272, 278, 280, 282, 291, 295, 298
„ocelová země“ 212, 218, 247
země rozkoše 248
země zaslíbená 119
zemědělec, zemědělství 150, 152, 202
zemědělství Boží 202
zemědělství světa 202
zemětřesení 259
zemřít 91, 108, 146n, 150, 166, 179, 190,
192, 198nn, 204, 213, 218, 220, 258
viz též smrt
zhmotnit se 224, 239
zhřešit 99, 108nn, 196, 201, 216. 225, 243
zima 190
zjev pozemský 175
zjevení, zjevit (se) 88n, 92, 96, 98, 107, 112,
114n, 120, 122nn, 129n, 139n, 164–167,
178, 190, 192n, 195, 203nn, 211, 217n,
220, 227, 237–241, 243, 247–250,
252nn, 256n, 261n, 264n, 267, 288
zjevení (literární žánr) 20
zjevení anděla Eléletha 210, 223n
sebezjevení 32, 148

- zjevené jméno 192
 zjevné 97n, 192, 203, 216, 263, 265,
 291–296
 zjevné věci 204
 zjevovatelská formule, řeč 32, 148, 287
 zkáza 227, 242, 263
 zkaženost 214, 295, 297
 zlo, zlí 128, 152, 173, 190, 196, 213, 260,
 280
 zlé mocnosti 193
 Zlý 128
 zloba 279
 zloděj 115nn, 279
 zloduch 260
 zlořečit 295, 298
 zmocnit se 127n, 217, 255n, 297
 zmrtvýchvstání 188, 192, 197–200, 274, 281
 znát sama sebe viz (sebe)poznání
 zneužit, zneužití 135, 169, 273, 277
 zničit, zničení 137, 195, 197, 205, 212,
 222, 242n, 251, 255, 264, 266n, 278
 znovuzrození 118n, 141, 156, 187, 197,
 280n
 zoufalství 295
 zplodit 156, 193, 198n, 202n, 222, 246,
 253, 273, 279, 292
 zplouzenec 203n
 zrodit (se), zrození 136, 193, 221n, 226n,
 238, 246, 248, 251nn, 256n, 262, 280
 zrod pravého člověka 117
 zvěstovat 65, 88n, 102, 110, 131, 157
 zvěstovatelka 252, 255
 zvíře, zvířata, zvířecí 99n, 165, 168, 191,
 194n, 198n, 202n, 217n, 222n, 225, 241,
 250, 258n, 292, 294nn
 zvíře-učitel 252, 258
 zvířata domácí 194
 zvířecost 289, 292
 žádostivost 280, 289, 202–295, 298
 žánr literární 20, 30, 65nn, 72, 75n, 80n,
 185, 212, 273, 287
 žánr sbírky výroků, 76, 78, 80n
 žánr židovské literatury
 žárlit, žárlivost 211, 232, 238, 241, 244,
 246, 258nn, 264
 Žárlivost 241, 246
 žebro (Adamovo) 104, 182, 219, 256
 žena, ženský, ženství 196, 217, 219n, 298
 žena duchovní 212, 219n
 žena neplodná 162
 žena plodná 161
 žena tělesná 220
 ženská část 248n
 ženská podstata duše 273
 ženské (bytosti) 241n, 246
 ženské a mužské 118, 129, 196
 ženské spasitelské bytosti 214
 ženich 176, 196, 274n, 279n
 Žid, Židé 105, 108, 195, 201, 212, 252
 Židé alexandrijští 232
 židé 121, 133, 141, 151, 166
 židokřesťanská tradice 77, 105n, 122
 židovská angelologie 232, 239
 židovská bible 32, 65, 69, 140
 židovská literatura 119, 212n, 231n
 židovská tradice 66, 96, 98, 108n, 147, 214
 židovský vliv 232
 židovský Zákon 88, 141
 židovství 32, 108n, 140, 287
 živá duše 218n
 živé věci 104
 živel, živly 193, 298
 živí a mrtví 103n, 140, 190
 žít (se) 114, 161, 191, 193n, 200, 204,
 280, 291
 živočich, živočišný 99n, 259nn
 život 31, 83, 88n, 92nn, 104, 113, 117,
 120–123, 128nn, 136n, 139n, 143–150,
 154n, 162, 166, 169, 172, 175, 178, 181,
 190, 192, 198nn, 202, 210, 219, 221n,
 226, 247, 252, 255, 260, 274, 280n, 289,
 292, 297, 299
 místo života 95n
 pramen života 107n, 113, 123, 139, 147
 znak života (*anch*) 52
 život pravý, duchovní 158n, 167nn, 187
 život věčný 74, 111, 119, 147, 227
 život a smrt 190
 životodárný 90, 274, 280
 živý 129, 146n, 179, 190n, 204, 219, 255
 živý duch 181
 Živý 129, 139n, 179n
 žluč 238

EDIČNÍ POZNÁMKA

Z koptských originálů přeložili a úvodů a komentáři opatřili:

Wolf B. Oerter

kap. „Kodexy z Nag Hammádi“ (str. 17–29
a 33–42)

kap. „Kodex Nag Hammádi II – Úvod“
(str. 51–61)

Petr Pokorný

kap. „Kodexy z Nag Hammádi“ (str. 29–33
a 43–45)

Tomášovo evangelium – úvod

Tomášovo evangelium – překlad a výklad
jednotlivých logií

Filipovo evangelium – úvod

Filipovo evangelium – překlad z koptštiny
(společně s L. Kopeckou)

Podstata archontů – úvod a překlad z koptštiny
(společně s Z. Vítkovou)

Lucie Kopecká

Filipovo evangelium – překlad z koptštiny
(společně s P. Pokorným)

Z. Vítková

Podstata archontů – úvod a překlad z koptštiny
(společně s P. Pokorným)

Podstata archontů – komentář

O původu světa – úvod, překlad z koptštiny
a komentář

Pavel Ryneš

Výklad o duši – úvod, překlad z koptštiny
a komentář

Matyáš Havrda

Tomášova kniha – úvod, překlad z koptštiny
a komentář

POZNÁMKA K ÚPRAVĚ PŘEKLÁDANÝCH TEXTŮ

Původní paginace kodexu II je vyznačena kurzívnými čísly v závorkách, řádkové údaje pak kurzívou v dolním indexu:

(84) číslo strany v kodexu

5, 10 *atd.* číslo řádku

Vzhledem k rozdílům mezi koptským a českým slovosledem mohou být některé předěly stránek a řádků vyznačeny jen přibližně. Nadpisy v hranatých závorkách jsou redakční a byly připojeny dodatečně. Nemají a leckdy ani nemohou beze zbytku vystihnout obsah jimi vyznačených úseků.

Ve shodě se zvyklostmi ve většině uvedených edic užíváme zjednodušeného leydenského systému:

[] rekonstruované slovo nebo jeho část

() slovo doplněné překladatelem pro lepší srozumitelnost

... nerekonstruovatelná část textu (bez ohledu na délku)

< > návrh na doplnění textu badateli

{ } písmena či slova, jež má původní text navíc

V textech z Nag Hammádi jsme (s výjimkou spisu *Výklad o duši*) upustili od kurzívního zvýrazňování biblických aluzí – na biblické a další odkazy upozorňujeme v poznámkách pod čarou. Při přepisu osobních a místních jmen se zpravidla držíme původního znění. Výjimku představují zavedená jména biblických postav, kde se přizpůsobujeme Českému ekumenickému překladu. Při užívání velkých písmen jsme brali ohled na kontext. Některé termíny jsme v příslušných oddílech ponechali v podobě, kterou preferovali jednotliví autoři. Pravopis fiktivních geografických názvů jsme nepřizpůsobovali pravopisu skutečných lokalit ani nesjednocovali.

RUKOPISY Z NAG HAMMÁDÍ ◆1◆

TATO PUBLIKACE JE VÝSLEDKEM BADATELSKÉ ČINNOSTI V RÁMCI GRANTU GA ČR Č. 401/03/0959 – „VÝZKUM A INTERPRETACE TEXTŮ Z NAG HAMMÁDÍ (I.)“ A VYCHÁZÍ S JEHO FINANČNÍ PODPOROU, JAKOŽ I S PŘÍSPĚNÍM MŠMT (GRANT Č. LC 4538002 „CENTRUM BIBLICKÝCH STUDIÍ“)

USPOŘÁDALI W. B. OERTER A P. POKORNÝ

Z KOPTSKÝCH ORIGINÁLŮ PŘELOŽILI A ÚVODY A KOMENTÁŘI OPATŘILI MATYÁŠ HAVRDA, LUCIE KOPECKÁ, WOLF B. OERTER, PETR POKORNÝ, PAVEL RYNEŠ A ZUZANA VÍTKOVÁ

PŘÍSPĚVEK W. B. OERTERA Z NĚMČINY PŘELOŽILA RŮŽENA DOSTÁLOVÁ

TYPOGRAFIE ZBYNĚK KOČVAR

FOTOGRAFIE KODEXU II BYLY POUŽITY S LASKAVÝM SVOLENÍM INSTITUTE FOR ANTIQUITY AND CHRISTIANITY V CLAREMONTU
FOTOGRAFIE V BAREVNÉ PŘÍLOZE MIROSLAV BÁRTA

YDALO NAKLADATELSTVÍ VYŠEHRAD, SPOL. S R. O.,
ROKU 2008 JAKO SVOU 817. PUBLIKACI
YDÁNÍ PRVNÍ. AA 17,82. STRAN 360
ODPOVĚDNÁ REDAKTORKA RADKA FIALOVÁ
YTISKLA TISKÁRNA EKON, JIHLAVA
DOPORUČENÁ CENA 378 KČ

NAKLADATELSTVÍ VYŠEHRAD, SPOL. S R. O.
PRAHA 3, VÍTA NEJEDLÉHO 15
E-MAIL: INFO@IVYSEHRAD.CZ
WWW.IVYSEHRAD.CZ

ISBN 978-80-7021-875-4